

Dnesek

ROČNÍK II.

V PRAZE 12. ČERVNA 1947

CENA Kčs 3.50

Plánování a krise

CATO

Svoboda a socialismus

Dr. ANTONÍN KLATOVSKÝ

Záruka budoucího blahobytu

Dr. S. VELIMSKÝ

Smrt v laboratoři

WALTER TSCHUPPIK

Vážné slovo

FERDINAND VALENTA

Řekněme si pravdu

Diskuse o zemědělství

JAN HROMČÍK

Válka a mír — Zlidovění soudnictví. — Divné způsoby — Pravý muž na nepravých místech — Začneme už šetřit? — Hlas mladého člověka o veřejných věcech — Ještě k případu majora Šoffra — Časy se nemění

Nové vydání hodnotné básnické sbírky

František Halas: **LADĚNÍ**

Lyriická žeň z let 1937—1941, obsahující kromě básní, poznamenaných tiskem pomnichovské doby, i sbírku rozkošných veršů dětských.

III. vydání. 140 stran, 40 Kčs.

U knihkupců.

Fr. Borový.

Současná situace v mezinárodní politice je velmi spletitá. Chcete ji porozumět? Přečtěte si 5. číslo

SVĚTOVÝCH ROZHLEDŮ

kteřé právě vyšlo a v jehož obsahu naleznete tyto zajímavé státi:

Rozhovor generalissima J. V. Stalina s Heroldem Stassenem Britanie na rozcestí

K. Zilliacus, poslanec britské Labour Party

Pravda a čest ve světovém tisku. G. Bareš
(K sjezdu Mezinárodní organizace novinářů.)

Po cestách Evropy: Bulharsko. I. Ehrenburg

Vývoz německých učenců do Spoj. států a Anglie

M. Rubínstein

Ve zbrojovkách západního Německa K. Rezek

Pozadí vládní krise v Itálii

A. Novella, poslanec italského ústavodár. shromáždění

Francie po reorganizaci Ramadierovy vlády J. Viktorov

Jiří Dimitrov — 65 let B. Vitavský

Odboj v zemích pokrokové demokracie

(K pražskému zasedání Světové odborové federace)

A. Símeck

Malé poznámky — hospodářství — dokumenty — otázky a

a odpovědi — kronika — o knihách

Administrace časopisu Praha II, Na Florenci 13.

TABÁK PODLE CHUTI DO PAPIRŮK

Zemi a lidu tří řek - Slezsku

Helena Salachová: ZE STARÝCH ČASŮ

(kronika slezského kraje). Helena Salachová je malířka a spisovatelka zároveň. V její knize ožívají všechny tvořivé schopnosti slezského lidu. Z jejích stran na vás savane všechn přívab starodávneho slezského života. Svě vyprávění doprovází autorka pěkným dřevorytj. 464 stran, brož. Kčs 168,-, váz. Kčs 196,-.

Ludmila Hořká: DOMA

III. vydání. Krásu a oanu domova daveđe plně shodnotit jen ten, kdo jej strávil. Je tedy div, že jeho kouzlo si podmanilo vniimavé srdce prosté dcery Hlinčinska a že její upracovaná ruha sáhla za okupace po peru, aby se vyznala ze své lásky, oddanosti a věrnosti k ohuděmu, ale o to však ještě dražšímu domovu? 238 stran, brož. Kčs 76,-, váz. Kčs 96,-.

Ludmila Hořká: ŘEKA

II. vydání románu, který navazuje na její knihu Doma. Jeho děj rozvíjí kol řeky Opavice, kde žijí, pracují a trpí lidé, kteří tvoří hrdiny její knihy. Oba romány se setkaly skritikou, a níž se máže u nás pochlibit jen málo knih. 264 stran, brož. Kčs 72,-, váz. Kčs 92,-.

Leopold Peřich: SLEZSKO

Přehled národnostního vývoje a prvé soustavné dějiny Slezska u nás. Resumé v ruské, francouzské a anglické řeči a přehledná mapa. 176 stran, Kčs 64,-.

KNIHY, KTERÉ MAJÍ BÝT VE VŠECH KNIHOVNÁCH

U všech knihkupců

Nakladatelství

VYŠEHRA D, Praha II, Karlovo nám. 5

OBSAH DNESKA Č. 10: FERDINAND PEROUTKA: Proč? — K. F. K.: Stav našich myslí. — Dr JOSEF STÁNKOVSKÝ: Není jiné cesty. — Dr JOSEF HEŠ: Soudy a soudcové. — JUDR KAMIL REŠLER: Sabotéri »České ligy proti bolševismu«. — Rekněme si pravdu. — Diskuse o zemědělství. — Existují vážné pochybnosti. — Úřady a strany. Ještě na místo bolestivé. — Učitelé a ROH. — Výchova a zase výchova. — Skupina tiskových referentů a případ br. Šofra. — Likvidace pohraničí. — Sabotéri České ligy proti bolševismu.

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VECHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 25 622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 38.

Dnesek

di Ferd. Peroutka

Plánování a krise

»Plánované hospodářství vylučuje krise, které jsme poznali za dob kapitalistického hospodářství.«

Zda toto není věta, kterou jsme slyšeli ne jednou, ale stokrát? Je podivné, že nebyla už tak často vyslovována od loňského roku a že se o ní nemluví vůbec ve vztahu k dvouletce, která znamená programové zvýšení výrobnosti našich závodů zhruba na stav roku 1937—38; není o ní zmínka v okamžiku, kdy slovo »krise« je s obavou vyslovováno ve větších průmyslových státech, odkázaných právě tak jako my na dovoz surovin a vývoz svých výrobků.

Plánované hospodářství nemůže vésti ke krisím nadvýroby nebo podvýroby v sovětském Rusku. Proč? Poněvadž je to země, která může ještě desítky let stavět a stavět své továrny, aniž by měla obavu, že traktory, obráběcí stroje, textilie či obuv se budou hromadit ve skladištích, nemajíce kupců. Je to země obrovského potenciálu konsumního, země desítek milionů lidí, jejichž civilizační úroveň možno stále a stále zdvihat; nejen evropské, ale zejména asijské Rusko je tímto reservoirem spotřebních nebo těch, z nichž spotřebitele možno vychovat; Rusko nepotřebuje kolonií, v nichž měla a má své odběratele Velká Británie. Nemažíc zatím dosti potenciálu výrobního, může desítky let plánovati podle potřeby, kterou předem ustanoví. Má těžbu téměř všech důležitých surovin ve vlastní zemi nebo ji tam může dříve či později zahájit. A chybí-li mu některá, může na trh světa vrhnout v obrovském množství statky, které svět potřebuje, třeba s pod cenou. Jednou se to už stalo s dřevem. V době nadúrody to může být i obilí. Rusko lze srovnat s Amerikou do začátku tohoto století; tehdy Amerika šla k rychlému průmyslování, potřebovala však ještě úvěr světa, byla dlužnickou zemí. Rusko nepotřebuje ani tak úvěr, potřebuje těžké investiční statky k výstavbě továren; a může je v normálních dobách i platit. Ruský příklad nelze aplikovat na Československo. U nás nemůžeme plánovat ani pouze podle vnitřní potřeby, ani nejsme soběstační surovinami. Československý hospodářský problém plánování je daleko složitější: poněvadž my vlastně pracujeme světu ve mzdě. A jsme závislí na světové prosperitě.

Na světovém trhu začínají se objevovat první příznaky krise.

Amerika dospěla před touto válkou a za ní takového zmnohonásobení a zdokonalení své průmyslové výroby, že otázka exportu do jiných zemí je pro ni otázkou zalknutí. Daleko rychleji, než se čekalo, přeměnila válečný průmysl na průmysl mírový, vyprodala se mezitím, i když se zdánlivým doplatkem velmi dobře prostřednictvím UNRRA ze zboží ne první kvality nebo skladového, takže se mohla soustředit především na vnitřní trh, vyhladovělý v touze po autech, domácích strojích a přepychových drobnostech u jednotlivců i v požadavcích nových strojů pro průmysl, jejichž nákup musil se odsunout z války do doby mírové. Ale vnitřní trh není ani u hospodářsky tak bohaté a členité země nevyčerpatelný pro průmyslovou kapacitu toho rozsahu, k jaké dospěla Amerika. V této době po válce mohla USA uspokojit poptávky jiných zemí jenom částečně, poněvadž tento zájem byl příliš jednostranný: Evropa chtěla těžké investiční statky k obnově svých vyčerpaných průmyslových závodů a dolů; netoužila po americkém zboží konsumním, ačkoliv právě tento průmysl — na př. tex-

tilní a průmysl umělých hmot — dospěl dokonalosti téměř nadskutečné. Ale čím mají chudé země platit? Výpůjčkami? Anebo dodávkou zboží, vyrobeného zastaralými stroji nebo zaspavšího dobu nylonek a tkaniv, které doslova tekou přes stavy amerických továren?

Amerika stojí před obyčtovou krizí a ví o tom. Úspory americké rodiny nebyly nikdy příliš veliké; bylo vypočteno, že dnes činí pouze 500 dolarů průměrně na rodinu, tedy výdělek živitele za 12 týdnů nebo i za 14 dnů. Amerika nám tu představuje jasný obraz země průmyslově rozvité, země s největší dávkou vlastních surovin, země velkého vnitřního, i když ne nekonečného konsumu, ale zemi bez pevně spoutaných odběratelů; nikoliv koloniální říši.

Britain can make it —

Anglie to umí! To bylo heslo průmyslové výstavy, pořádané loňského podzimu v Londýně, v níž se ochuzelá ostrovní říše chlubila novými produkty svého průmyslu. Anglie si rychle uvědomila, jak za války zchudla. Omezila vnitřní konsum nejostřejší měrou a vrhla vše na export. Její kapitálové investice, které před válkou dovolovaly zemi s pasivní bilancí, aby ze zahraničních úroků žila vysokým standardem, jsou z velké míry buď ztraceny, nebo nemají výnosu. Má-li žít, platí svým zbožím; proto nedostanete v Londýně ani pořádný olej na vlasy, nemluvě o anglických látkách, které pak může Belgičan koupit zcela volně v jakémkoliv množství a ve výborné kvalitě v malém krámku Brug. Anglická kapacita výrobní nedosahuje sice Ameriky ani rozsahem, ani úsporností nákladů, její zboží však vyplnilo v Evropě pořádnou mezeru touhu po nejběžnějších věcech denní i maličko přepychové výroby. Je to stále jen koloniální říše; to znamená nejen dosti surovin, ale i velký okruh vlastních spotřebitelů.

Ostatní Evropa

Nepřehlížejme ani průmyslovou kapacitu Francie, která se ovšem sama soustředila zejména na těžký a strojný průmysl, vědouc, že musí nahradit v něm Německo, aby nebyla stále ve střehu před jeho zbrojním potenciálem; a hledí si pokud možno vnitřního trhu. Dodací lhůta dobrého automobilu není sice o nic kratší tam, než za La Manche, přesto však, pro lepší se morálku pracovní, se průmyslová výrobnost ve Francii zdvihá; projevuje se to i exportními snahami.

Švýcaři, tito dnes nejčilejší obchodníci Evropy, kteří jsou s to vše koupit a vše se ziskem prodat, dodávají nejen své zboží konsumní, zejména novodobý textil, ale i investiční statky, celé novodobé továrny, jimiž vybavují země dosud zemědělské.

A tak bylo by lze jít od jedné více či méně zindustrialisované země k druhé, abychom viděli ten nápor na exportní trhy: Maďarsko, po první válce ještě země jen zemědělská, stojí na břehu Dunaje dnes jako malá hrozba našemu balkánskému exportu; tak rozvinulo svou výrobu vagonů, lokomotiv, hospodářských strojů a desítek dalších výrob, že Američané považují kapitálovou investici do této země za docela výnosnou transakci — nehledě i k maličkému odstínu politickému... Země, která dosud nevyrábí na export, na př. Jugoslavia, se mohutně šikuje k uspokojení vnitřního trhu vlastními výrobky; zatím nemá zájmu na zaplavení domácího trhu cizími statky konsumní nebo polokonsumní povahy; raději se obmezuje, aby vyžadovala své základní továrny; jízdní kola bude za několik let mít už svá. To znamená do budoucna obmezení možností zemí exportních. A Polsko — to je do budoucna v těžkém prů-

myslu velmoc, i když dnes potřebuje ještě mnoho k regeneraci toho, co Němci záměrně zničili nebo co poškodila válka.

Bylo potřebí předeslat dříve, jak se průmyslově rozvíjí svět okolo nás, než promluvíme o jednom bludu: domnívat se, že každé plánované hospodářství vylučuje krize, obvyklé z doby kapitalismu, bylo by smrtícím omylem pro zemi tak spatou se světem, jako je Československo.

Jsme soběstační surovinami jen v malém počtu odvětví; většinu surovin musíme dovážet. Jsou to suroviny pro exportní výroby pro nás z nejvýznamnějších: bavlnu a vlnu pro textil, rudu pro železářství a kůže a gumu pro obuvnický průmysl vedle řady jiných surovin pomocných. Nemůžeme si je opatřit jinak, než zase vývozem svých výrobků. Dovážíme zpravidla suroviny nebo nejvýše polotovary, vyvážíme zušlechtěné zboží nebo konečné výrobky. Naším ziskem je peníz za práci rukou našich dělníků a za práci mozků našich techniků a organisátorů průmyslové výroby. To je mzda, za níž pro svět pracujeme.

Lze dobře plánovat

vnitřní trh,

Solidaristické hospodářství — a to je pojem, který lze užít jako označení jednotící základny košického hospodářského programu — může stanovit určitou míru spotřeby, horní i dolní její hranici pro všechno občanstvo nebo jeho jednotlivé kategorie; to máme ve výživě, v textilní spotřebě i v přídělu obuvi zavedeno. Lze to zvyšovat a snižovat podle vznikajícího blahobytu vnitřního a podle zásoby devis, kterou vytváříme svým exportem. Kdybychom porušili hráze, dané těmito dvěma činiteli, spotřebovali bychom vnitřně podstatu, navenek bychom pak podvazovali přívaz potřebných surovin a tím další export.

Proto toto plánování vnitřní potřeby musí být úměrné naší bilanci vývozu a dovozu i bilanci národního důchodu. Lze určit, že českoslovenští občané spotřebují v tom a tom roce tolik a tolik párů té či oné obuvi, té či jiné metráže textilií, tolik a tolik masa, tuků, vajec, mléka. Lze určit přibližným odhadem, kolik mohou hospodyně koupit strojků na maso a kolik se prodá u nás nákladných ledniček pro domácnost. Lze ještě určit v plánovaném hospodářství, kolik je potřebí těch či oněch obráběcích strojů, kolik motorů tohoto či onoho typu, lze plánovat i zcela speciální novou výrobní jednotku, na příklad továrnu na umělé hmoty, a vypočítat, kolik pro ni je potřebí stavebního a kolik konstrukčního materiálu. Při všech těchto ať spotřebních nebo investičních statcích však platí, že investice jsou úspory, které by národ za normálních poměrů uspořil ze svého celkového důchodu. Investice ve dvouletce jsou počítány tak, abychom je mohli provést bez zahraniční půjčky. Jsou počítány ovšem ve vrcholné míře úspor a za předpokladu, že se z národního důchodu neodčerpává na jiné straně, přílišným veřejným přepychem, neúsporným provozem podniků, nákladnou veřejnou správou vůbec. Je to tedy předpoklad optimální, jehož splňování bude mnohde obtížné.

Jiná je otázka, do jaké míry můžeme

plánovat výrobu pro export.

Zde už nejde o pevná fakta. Neovládáme ani čísla spotřeby cizích zemí, ani jejich vůli, zda a kde svou spotřebu budou krýt. Počítáme-li na příklad, že před válkou odebíral jistý zemědělský stát značný díl našeho textilního exportu, můžeme narazit nejnověji na překážku dvojího druhu: jednak omezila tato země, plánujíc své hospodářství, vůbec spotřebu textilu na osobu, takže její vůle k odběru klesla co do množství; ale ona si mezitím i vybudovala nebo buduje pro tuto potřebu domácí i svůj domácí průmysl, takže nechce importovat toto zboží vůbec. A

zpravidla objevíme, že požaduje od nás právě tovární zařízení tohoto svého nového sektoru výrobního. Zajisté bude mít čs. výrobce textilních strojů zájem o tohoto jednorázového zákazníka; výrobce textilií je tím okamžikem trvale vyřazen z trhu dosavadního konsumenta. Při jednání o obchodní nebo výměnnou smlouvu narazíme tedy místo očekávané poptávky na zájem zcela jiného druhu. Místo našeho výrobního sektoru textilního musí se napnout kovoprůmysl.

Tato jediná ukázka z dnešních exportních změn je důkazem o tom, že velmi obtížné se plánuje export vůbec. Při tom okolo nás jsou země, které ve smyslu socialistických idejí plánují své hospodářství, země však dosud chudé nebo s valutou těžko směnitelnou, na druhé straně země s volným hospodářstvím, zpravidla s dobrou měnou. Suroviny musíme mnohé dovážet ze zemí s cennou valutou; vyvážet je do zemí chudých valut. To všechno je třeba vyvážit; opravdové plánování je možné jen hrubým odhadem. Zajišťujeme se zatím do budoucnosti. Uzavíráme s těmi státy, které plánují, dlo uho do dobré investiční smlouvy, jimiž zajišťujeme určitý díl své produkce pro několikaletý trvalý export. Vedle základních výrobních strojů budeme dodávat pak ještě několik let i jejich součástky; a podaří-li se nám uplatnit se vítězně v tom či onom sektoru proti zahraniční konkurenci, budeme trvalými dodavateli pro budoucnost. Nepropademe iluzi, že státy, které dělají společnou politiku, umějí se stejně rychle a dobře dohodnout i hospodářsky. Právě naopak, jejich politické přátelství podbarvuje na obou stranách snahy, docílit co největších výhod cenových, co nejlepších podmínek dodávkových atd. Pamatujeme ještě na obtížná obchodní jednání předválečná na př. s Francií.

Jak plánovat výrobu pro země, které se nevážou u několikaletou odběrovou smlouvou? Zde je největší nebezpečí nestálosti. Jsou to zpravidla země hospodářsky velmi členité, země dosti značných požadavků kvalitních, kupci, zvyklí na dobré obslužení. Na mnohých místech jsme neudrželi svou pověst předválečných kvalitních dodavatelů a pracně to budeme napravovat. Nehledě k tomu, jakmile vlna krize zavalí svět (a od roku 1929 bylo možno pozorovat, jak se křivka nezaměstnanosti valila z USA celým evropským kontinentem k nám a jak tu opožděně doznívala v okamžiku, když už Amerika sbírala síly k novému nástupu!), ztratíme další odběratele, náhle zbavené možnosti nakupovat.

Běžné a výlučné zboží

Překonali jsme ve výrobě jeden malý omyl, plynoucí z užití oné bludné poučky, citované na začátku tohoto článku. Náš znárodněný průmysl už nevyrábí masově. Je už snaha po diferencování výrobků; i těch, které se produkují »na běžícím pásu«. Jasným příkladem je průmysl textilní. Ti, kdo znali jeho skladbu předválečnou, kde vedle mohutných kolosů náhodských, kosmonoských či královédvorských pracovaly desítky malých továrniček, probíjejících se vítězně do světa luxusní kvalitou i výlučnými dessin, obávali se, že koncentrace tohoto průmyslu, provedená znárodněním, povede jen a jen k výrobě běžné metráže konsumního zboží. Dnes se už ví, že třeba i zde zachovat vedle zboží běžného i zboží výlučné.

Podobně je tomu v kovoprůmyslu. Tam je vedle výroby obvyklých strojů jedním z nejvýnosnějších výrobních celých továren pro odběratelské země. Znárodnění odstranilo starý nešvar, že se československé firmy mezi sebou bily na cizím trhu o zakázku, a cenový úspěch měl kupec. Musíme i dnes být soutěže schopni; znárodnění odstranilo však toto podkalkulování nákladů, kde se ztráty z takových nabídek přenášely pak do jiných výrobních odvětví závodu. Těchto velkých a několikaletých dodávek musíme získat co nejvíce. Ty znamenají protiváhu proti krisovým výky-

vům. A ve zboží konsumním — a tím jsou i automobily, zejména osobní — musíme docílit ve světě i soutěživosti cenové.

Německý problém

bude formovat vývoj do budoucna několikerym směrem, Nepochybně iluzi, že německá průmyslová expanse už nikdy nepřijde. Válečné opotřebenosti, operace a bombardování nezničily německý průmysl tak, aby ještě dnes nebyl pětikrát silnější než průmysl náš. Dojde-li opravdu mezi velmocemi k dohodě o odstranění průmyslu, podporujícího německé zbrojení, zesílí tím i průmysl náš; ale zároveň sílí již i průmysl francouzský, anglický, americký; a ty v daleko větší míře. Poněvadž okupační armády měly za sebou velký štáb vědeckých průmyslových pátračů, kteří bedlivě odpozorovali všechny technické dokonalejší výrobky, a budou je nebo již je aplikují ve výrobě vlastní. Otázka licenčních úmluv s vyspělým západním průmyslem, zejména americkým, je z nejnáléhavějších.

Němci sami začínají již novou výrobu; udivili by se mnozí naši výrobci, z jakých odpadků nebo náhradních surovin se zhotovují dobré výrobky již dnes. Dojde-li k financování západních pásem Američany nebo Brity, poválí se odtud drtící průmyslový pás výrobků do Evropy: nástupní plocha západního průmyslového kapitálu. Nezapomínejme, jak je pro nás ztíženo placení transportu přes Německo: má být placen v dolarech. Ustoupí-li německý průmysl válečný, zvětší se rozhodně průmysl konsumní; znovu se bude snažit podchytil balkánský trh, který bude potřebovat odbyt svých zemědělských výrobků. Před válkou dovedli Němci s Bulharskem uzavřít smlouvu o osevu půdy plodinami, které mohl zpracovat zase jejich chemický průmysl. Jsme schopni podobných úmluv? Nebude se tomu vzpírat zemědělská složka našeho státu, směřující k soběstačnému hospodářství? A otázka další je způsobena odsunem Němců: nejen méně konsumentů vnitřního trhu; nejen méně odborných pracovníků ve speciálních sektorech výrobních zde a zvětšení těchto — mnohdy souběžných — průmyslů v Německu; ale vůbec celkový nedostatek pracovních sil, který bude na dobu nejbližších desetiletí hlavním problémem našeho hospodářství.

Nedostatek pracovních sil

a nevyváženost v struktuře pracovních míst celého našeho národního společenství se již projevuje ve dvouletce. Když se ukázalo, že ve stavebnictví nesplníme dvouletku zatím ani slušným dílem, obrátil se první útok proti úřadům, které měly a mají připravovat tyto práce. Jejich pomalost jistě zadržela začátek; ale hlavní problém jest — vedle uhlí k výrobě stavebního materiálu, a to je opět problém pracovní — nedostatek pracovních sil. Lépe řečeno: jejich přesun na místa snadnějších výdělků nebo pracovních podmínek. Nebojme se přiznat tu omyl. Dvouletka není dogma. To je pevné odhodlání nás všech, vydat všechny síly pro hospodářskou obrodu země. Je to především do velké míry a jinými slovy vyslovený, hospodářskými čísly programovaný návrat k předválečné pracovní morálce. Ještě nikdy nedal žádný stát kapitalistický do rukou své konkurence tak bezpečný klíč k výpočtu té či oné výroby, jako jsme dali stanovením dvouletky my; ale ani stát, plánující několikaletně svou výrobu, to neučinil. Ví se, že ekonomici si mohou z údajů dvouletky velmi dobře vypočítat konečná čísla našich výsledků speciálních a podrážet nám nohy tam, kde máme nekrytý úsek: na příklad v přísunu surovin. Ale dopustili bychom se ještě dalšího omylu, kdybychom slepým dogmatismem přepjali národní sílu v nevhodném okamžiku. Polákům se podařilo osídlení území na západě státu, poněvadž pro ně osídlení bylo jen problémem dopravním: jak totiž přesunout obyvatelstvo ze středu a vý-

chodu do části západní. U nás je osídlení problémem nedostatku obyvatelstva, resp. i jeho přílišné koncentrace ve veřejné správě.

A zde přicházíme k nejzávažnějšímu problému budoucí krize: chybějí-li nám dnes pracovní síly pro celý rozsah našich tužeb a plánů, nezoufejme nad tím; možná, že budeme vděční ve chvíli světové hospodářské ochablosti, jestliže si ponecháme některé úkoly i pro tuto dobu. Je jen povinností našich národohospodářů, aby již dnes k těmto otázkám přihlíželi. Řekněme předem, že plánované hospodářství, umí-li plánovat, může mnohé tvrdosti krize předcházet nebo překonávat, i když se krísím ve státu našeho typu nemůže vyhnout.

Využili jsme dobře konjunktury trhů po skončení války. Vyváželi jsme co nejvíce. Stiskli jsme vnitřní spotřebu na míru ne sice nejhorší, ale hodně nízkou. (Některé důsledky se projeví: auta se pokoutně dostávají k nám americkými »dary«, dobré látky se prodávají z továren za žmelinářské ceny nebo se dokonce pašují a pod.) Vnitřní trh je vyprahlý. Pro stavebnictví nemáme lidí. Nepotřebujeme jen nové domy, ale i modernisaci starých. Zemědělství potřebuje nejen lidi, ale velkorysý mechanisace. Síla našich řek není využita. Venkov vůbec potřebuje elektrifikaci. Mnohé kraje nemají železničního spojení. Praha potřebuje přístup ke svým rekreačním prostorům. Průmysl i řemeslo potřebují více strojů, které se mu zatím odpirají, ježto jich je potřeba pro hodnotný export. To všechno jsou — vedle desítek dalších námětů — úkoly, které můžeme intenzivněji splňovat, až ochabne koupěchtivost zahraniční. Nejen to: většina těchto úkolů může být provedena domácími surovinami a domácími silami.

Jest jediný předpoklad, že těmito vnitřními investičními pracemi překonáme částečně budoucí krizi; to jsou úspory.

Jestliže všechno, co vyděláme nyní, dokud ještě máme možnost nahromadit aspoň nějaké zálohy devisové a našetřit nějaké hodnoty vnitřní, spotřebujeme nákladnou správou a vůbec špatným hospodařením s národním jméním, tím horší bude oněch sedm let hubených. Omezíme-li včas vydání a vynasazíme-li se nejen vyrábět, ale i spořit nyní, neobávejme se velkých výkyvů, i když ten či onen výrobní sektor nebude mít vývozních zakázek.

Za kapitalistické éry stát v době krize uměl jen šetřit na svých zaměstnancích a podnikatel uměl jen propouštět dělníky, jichž podpora v nezaměstnanosti stala se břemenem veřejným. Solidaristické hospodářství naše musí najít jiné cesty řešení; tím spíše, že tolik dříve neovladatelných a soukromých zdrojů stalo se majetkem státu. My všichni musíme se stát v budoucnu i v dobách tisné sociálně více uvědomělými, ale i podnikatelsky pružnějšími skutečovateli lepšího světa. Jen tak můžeme dokázat jeho lepší, vyšší hodnotu proti světu minulému, proti dobám liberalismu.

Je potřebí se na to připravit. Ukázali jsme na omyl z jedné poučky, kterou nelze u nás uplatňovat. Je třeba přemýšlet o důsledcích a hledat nápravné prostředky předem. Je jich o mnoho více, než které byly uvedeny námetem. Přemýšlet o dalších je povinností nás všech; zejména však národohospodářů a politiků, jsou-li to dobří národohospodáři a dobří politikové. Zde nesmí nikoho myšlení bolet.

Cato

poznámky

Vážné slovo

Není mi přesně známo, jakým číslem odhadli odborníci výnos z pohraničí. Víím jen, že se mluvilo o miliardách. Počítalo se však zcela určitě, že výnos z pohraničí vzkřísí nebo alespoň notně narovná pošramocnou státní pokladnu.

Před měsícem tomu byly dva roky, co správa pohraničních oblastí přešla do českých rukou. Jako bedlivý pozorovatel, přímý účastník a takřka první osídlenec šumavské pohraniční výspy, bych po tomto jubileu řekl rád několik slov za ty, kteří myslí, i když mlčí. Zaznamenával jsem ve své paměti přepečlivě i ty nejjemnější záchvěvy lidské duše, opustivší z jakýchkoliv důvodů vnitrozemí, a došel jsem při tom k závěru, který lze vystihnout krátkým heslem.

Pohraničí potřebuje jistoty. Slné a jisté pohraničí je totiž něčím víc než losem, o který metají politikové, pohraničí je stráží republiky, pohraničí je zkušebním kamenem naší spravedlnosti. Také pohraničí žije z docela prosté práce rukou a mozků. Nebudme už naivními idealisty. I hraničáři jsou obyčejní lidé s obyčejnými žaludky a lidskými tužbami, i hraničáři budují svůj soukromý život na soukromých hodnotách, věrni staré pravdě, že jen solidní občané mohou tvořit solidní stát.

Co jsme však českému nebo slovenskému občánkovi za ty dva roky dali?

Odpověď je krátká: sliby. A ty je škoda opakovat, protože i hraničáři mají žlud.

Slibům už nevěří. Zeptejte se jich. Soukromě i veřejně. Zeptejte se drobného dělníka v lese, živnostníka v dílně, úředníka v malém domku, zeptejte se všech, kteří skoro po čtrnácti letech svobodně žijí v nové zemi, kteří se stali občany, kteří jsou na svém, zeptejte se těch státních nájemníků, co si myslí. Odpovědí vám docela svorně, že jsou již zklamáni, ba co horšího, že jsou otráveni. Kde se v nich ještě bere síla, že dřou setrvačně dál, vi jen Bůh. Snad je to už v nich a my na to hřešíme; zcela určitě jsou však již unaveni tahanicemi, a setrvávají-li na svých místech, činí tak jen proto, že v tom kraji i obci již zapustili kořeny. A s toutle skutečností spekulovat je nesvědomitě. Osídlenci kromě nejistoty mají jediné velké právo: Marně čekat u dveří vnitrozemských úřadů, na dálku spravující jejich chalupy, marně volat, marně varovat.

A stačí tak málo, aby kádr spolehlivců se stal ocelovou hrází, aby ti, kteří věrně a pešně sloužili a pracovali na svěřené národní liše, vkročili alespoň začátkem třetího roku svobody do svých svobodných domovů a mohli s úlevou v duších radostně říci svým ženám i dětem: „Konečně doma.“

Stačí přistoupit k činu. Vzít docela tužku a notes do ruky, srdce na poradu a počítat. Ne pro sebe, ne pro svou existenci, závislou na nejistotě pohraničí, ale pro stát, jehož jsme služebníky, ať už v živých nebo v montérkách. Lidsky zvážit člověka, který už je prořezaný; protože dnes již nelze maskovat práci ani sliby; rozvážit bez učených předsudků danou situaci a říci: Tenhle člověček dře na pile. Má děti. Ženu. Prázdnou v kapse, ale tvrdé ruce. Na chalupu, pokrytou šindelem, by i podle těch politických slibů pod značkou „bratru zadarmo“ dřel ještě dlouho potom, až by ta šindelová střeška spadla na jeho hlavu. O krávé, přežvýkující v chlévě, a trávě, chudě vyrážející na nehnojené pastvině, už mluvit je velmi odvážné. Všechny ty předpoklady života i práce představují dnes mnoho jednacích čísel, mnoho komisí a diet, představují státní majetek, a ty, člověčku, mlč a poslušně čekej.

Jsi naším nájemníkem. Nájemníkem bez ochrany. Zítřejší může přijít někdo se širšími lokty a hezčíma očima a ty si sbalíš děcka a mámu a plav. Je už přece právní řád. To, že ti slibovali, neber doslova. Něco jsme říkat musili, když jsme ptáčka volali do klece. Řekněte tedy upřímně: Nešlo by opravdu majetky do takových řekněme 20.000 Kčs dát spolehlivému a pracovitému člověku nejen zadarmo, ale v tomto výjimečně oprávněném případě i s náležitou pompou a muzikou?

I šlo, šlo! Stačí jen méně úřadovat a víc myslet na stát, který, chuděrka, z těch ubohých lidíček nejen nezbohatne, ale ještě na tu politiku doplatí, protože tahanice o cenu mu přijdou mnohem draž, než zákonné gesto: Člověčku, republika tě vítá na přední stráž a střežku nad tvou hlavou vkládá do tvých rukou. Hleď, aby do ní nikdy nepřešlo, aby po věky byla rodným krovem hejnu tvých děcek a mně pevností. To máš za to, žeš nekrádl, neničil, ale poctivě dřel.

Uslyší hraničáři brzy, už zítra, ten rozumný hlas?

A majetky o pár tisícovek cennější, pokud nebyly znárodněny nebo združstevněny, rychle ocenit, dokud nezchátrají, sebrat peníze nebo záruky, poplatit státní dluh, a úředníky všech jakých institucí, které se zabydlují, jako by měly zůstat nejméně sto let, vrátit produktivní práci. Ručím za to, že by tato akce proběhla v několika málo letech, neboť by se stala

radostnou manifestací usmířených a věřících. Ručím za to, že lidové složky by vytvořily výkon, který by stál v poměru 100:1 k práci úřadů, pod pensí vyrábějících na běžícím páse stohy formulářů. Tím okamžikem, kdy ohromný grunt téměř 2.000.000 osídlených se stane gruntem jejich, vejde pohraničí do nové éry, v níž nebude milionů nájemníků na zplundrovaném statku a tisíců šafářů v daleké Praze, ale 2.000.000 párů rukou, které ukovou mocný pás podél hranic. Či bude opravdu nutno, aby se u nás vytvořila organizace 2.000.000 lidí, bojovních za práva českého a slovenského osídlenca na našich hranicích?

Ferdinand Valenta

Válka a mír

Lidé říkají, že dvě světové války jsou na jeden lidský život poněkud mnoho. Jednu z příčin poválečné malátnosti možno vidět také v tom, že ještě není plný mír a že už se mnoho hovoří a píše o třetí světové válce. — Druhá válka světová byla strašlivá; a její velká strašlivost je v tom, že plným právem byla nazvána válkou z b y t e č n o u. Dnes vidíme, že druhé světové válce bylo možno zabránit a předejít. Ale to platí i tam, kde se hovoří a píše i o třetí válce světové. Právem bylo jednou řečeno:

„Je často neuvěřitelné, jak lidští tvorové depouštějí, aby se krise kolem nich stahovala; nemají potuchy o povaze nebezpečí a nečiní žádného pozitivního kroku proti tomu. Čekají, až je krise přepadne, a pak volají: „Jak se to mohlo stát?““

Je úžasné, kolik síly — na kterékoliv straně — dovedou lidé vložit do války, jaké oběti dovedou přinést, jakého hrdinství jsou schopni; a jak jsou naproti tomu lidé slabí v úsilí udržet a vybudovat mír. — Jedním z hlavních rysů poslední války bylo, že dolehla snad na všechny národy na světě a že v národech nerozlišovala mezi vojáky a nevojáky. A tak i za úspěch úsilí o mír neodpovídají jen státníci a diplomati, politkové a vojáci, ale i prostí lidé; bude to na konec prostý muž z ulice, který rozhodne o válce či míru. Atomovou pumou neshodí ze svého rozhodnutí věda, která ji stvořila; i letec, který ji shodí, bude jednat jen podle rozkazu právě tak, jako nejvyšší vojenský velitel — na té či oné straně — bude vykonávat jen to, co mu bude uloženo. Jedna z největších bitev, která byla v poslední válce vybojována, byla ta, kterou svedl Roosevelt o duši prostého muže ulice, o duši Haberla, kterého bylo nutno přesvědčit, že USA musejí jít do války, že už Amerika nevystačí s tím, co učil Monroe, že už nestačí: zaplať a odvez! Nebudou to mezinárodní konference a nebudou to jen porady státníků, které rozhodnou o míru. Bude to na konec prostý muž z ulice, který o tom rozhodne. Týž prostý muž, který se diví, že se zase už hovoří o další světové válce, který se jí hrozí, strachuje, který ji odsuzuje. Kdyby muž z ulice dovedl v míru udělat pro mír zlomek toho, co ze sebe vydal za války, z hrdinství, z pudu sebezáchovy, protože tak chtěl nebo protože byl k tomu nucen, ze strachu či z vášnlivé zaujatosti pro myšlenku, stálo by to s mírem daleko lépe a o třetí válce by se psalo méně. Světová válka byla složitá, ale její otázka byla prostá: jedna strana bude poražena. S mírem je to složitější. Už také proto, že vítězové musí nahradit to, co zničili poražení; také proto, že po válce přichází sociální revoluce s rozlehlostí, hloubkou, úkoly a změnami, nesnáze, touhami a bolestmi, úměrná rozlehlosti války, po níž přišla. Bude jedním z hlavních úkolů se postarat, aby prostý muž z ulice si uvědomil, že na něm vidí mír.

V. G.

Zlidovění soudnictví?

V subkomisi ústavního výboru ČNS podal zpravodaj poslanec dr. Procházka zprávu o kapitole osnovy nové ústavy, týkající se soudnictví. Ve Svobodných novinách byl referát o tom nadepsán: „O zlidovění soudnictví v nové ústavě“.

Mám za to, jako člen nejdůležitější složky čs. justice, stavu soudcovského, že nebude nevhodno vložiti, jak nazývají soudci sami na tuto věc, v níž, jak se zdá, mají býti soudci, tedy o d b o r n í c i, opět jednou pouhým objektem politického pojednávání věcí, jehož výsledek v konečném výsledku, v ústavě, může znamenati buď upevnění a rozvoj soudnictví nebo naopak stagnaci jeho, ne-li úpadek.

Za vůdčí zásadu svého návrhu označil zpravodaj zachování soudcovské nezávislosti, nesesaditelnosti a oddělení soudnictví od správy. Tedy základní zásady soudnictví dosud platné ústavy. Tak jako všichni členové subkomise i my soudcové bezvýhradně souhlasíme. Jiná však je věc, jak slou-

čítí zejména zásadu nezávislosti soudcovské s požadavkem povšechného zldovění soudnictví, zejména trestního. Nesporné je u všech, jak doufám, poznání, že úlohou soudců je nalézání práva, jeho výklad a aplikace na dané případy. Aby soudcové mohli s úspěchem tuto povinnost svou vykonávat, musí nejprve právo studovat, zkoušky z něho skládati, podrobiti se praxi soudcovské, poznávat dlouholetou často zkušenosti, jaký vliv mají zákony na utváření se lidské společnosti a naopak jak tato usměrňuje vývoj práva — a z této synthese vyvozovati důsledky v praktickém nalézání práva. Tak se vytvářejí dlouholetou činností soudců předpoklady jednotné právní praxe, jež je pak nezbytným pilířem důvěry veřejnosti v soudy.

Položme si otázku: Bude laický živel v tomto neustálém, živém vývoji právní praxe prvkem tvořivým, vítaným a potřebným přínosem, zmnožujícím ony složky nalézání práva, prvkem upevňujícím, konsolidujícím — anebo naopak momentem rušivým, zneklidňujícím a zdržujícím? Přispěje tento lidový živel pouhými svými životními zkušenostmi k řešení otázek právních, k rozboru a zjišťování skutkového stavu, k aplikaci právních předpisů na určité prokázané skutečnosti? Budou tyto životní zkušenosti laiků kladným a vítaným přínosem při posuzování případu po stránce subjektivní, v tom, je-li si pachatel vědom protiprávnosti svého činu a může-li mu býti tento čin přičítán? Jak složité jsou často cesty logického uvažování v otázce zlého úmyslu nepřímého (dolus eventualis) nebo v otázce deliktů kulposních? Může soudce z lidu spolurozhodovati v otázce vyloučení zlého úmyslu nebo při posuzování důkazů pravdy pravděpodobnosti? Bude tu činitelem anebo jen posluchačem? Bude v těchto a podobných otázkách laik soudci oporou nebo přítel? Nebude ho zdržovati stálým poučováním a výkladem základních otázek právních, nebude ho odváděti od objektivního hlediska k subjektivnímu nazírání? Mohou životní zkušenosti a praxe sebebohatší vyvážit nebo dokonce nahradit odborné studium právní? Dá se vždy očekávat, že laici, počtem případně převyšující, budou více dbáti odborného výkladu a zkušenosti soudce než svého laického a jen všeobecného „presvědčení“ o vině anebo nevině obžalovaného? Bude vliv věrného výkladu soudce při poradě vždy silnější než předchozí vliv okolí na laika? Jakým způsobem hodlá zákonodárece zaručiti v praxi onu proklamovanou zásadu soudcovské nezávislosti u lidového soudce? Jak vyloučiti u něho působení veřejnosti ať již tiskem nebo jiným způsobem? Není tu nebezpečí, že vlivem onoho povšechného vniknutí laického živu do trestního soudnictví bude dána soudcovská nezávislost ve psí? Nebude uplatněna zase jednou ona smutná zkušenost, že osvědčené pravidlo a všeobecně uznávaná zásada bude sice „zásadně“ uznána, slavnostně podržena a v zákoně formálně zachována, ve skutečnosti však praxí odstraněna a „šťastně“ suchou cestou odplavena?

Odzněly bez účinku ony nezdravé zjevy tlaku části veřejnosti na mimořádné lidové soudy? Nedaly tyto soudy v praxi již nejpádnější odpověď na všechny tyto otázky? Domnívají se snad zákonodárci, že touto reformou bude odstraněna vleklá krize justice, kotvící hlavně v nedostatku soudců a v jejich přetíženosti? Nevydávali bychom se v nebezpečí hromadného útoku starých a zkušených soudců do penze?

„Lid je zdrojem veškeré moci ve státě!“ Tuto moc vykonávají zástupci lidu v parlamentě. Je vylučně na nich, aby uplatnili náležitě vůli lidu především zákonodárnou činností, aby bděli nad tím, aby právní předpisy odpovídaly skutečnému citění lidu, aby nahradili staré, přežitě normy, odporující tomuto citění, novými, v nichž by tato vůle lidu byla jasně formulována, aby tak odstranili příčiny živelného často odporu lidu vůči některým zjevům našeho života, jež sice formálně mají oporu v zákoně, vyvolávají však všeobecný odpor lidu. Především tedy reforma zákonů. Zvláště těch starých, mechem zarostlých. Ovšem reforma zrušením zákonů s amých, ne však výměnou orgánů k jejich provádění školených a osvědčených a nahrazením jich prvky neškolenými a nezkušenými. Což by byla reformatio in pelus, nedůstojná odpovědných zástupců lidu!

Jaroslav Zvěřina
senátní předseda krajského soudu
v Kutné Hoře

Divné způsoby

Po volbách minulého roku napsal jsem kritický článek o volební kampani a mezi jiným jsem i své straně (národně

socialistické) vytkl, že neměla agitovat s dr. Feierabendem. Napsal jsem také proč, aniž bych se byl nějak samé cti dr. Feierabenda dotýkal. Po národní stránce byl mně jeho případ tehdy právě tak jako dnes jasný. Že ho nemohu vinit z ničeho nečestného, naopak, že má po této stránce četná plus svým odchodem za hranice a účasti v naší zahraniční vládě. Divím se, že po této stránce se ho dosud nikdo z jeho londýnských spolupracovníků nezastal. Vždyť přece naše první peníze nepsou jeho podpis. Komunisté útočili před volbami a útočí dnes na dr. Feierabenda velmi nevybíravě. Nesporné ze stranických důvodů. Po stránce národní nejsou právě ani tak choulostí, aby měli výlučné právo něco vytýkat, když víme, že mají dnes ve svém středu poslance, který před válkou nebyl jejich příslušníkem a za protektorátu jezdil v kroji na komi před protektorátním ministrem Ad. Hrubým a mohl si podle tvrzení očitých svědků (jsou prý dokonce i fotografie) pravici uzdvihat.

A tu jsme u kořene celého případu. Stal-li se někdo komunistou, tedy vše je odpuštěno. Ale nestal-li se někdo komunistou, tu mohl uprohnout za hranice, mohl se tam zúčastnit zahraničního odboje a dokonce vynikajícím způsobem, to nevadí, aby se mu nevytýkalo, že byl v agrární straně. Dokonce se tvrdilo, že podržel anebo dostal se svolením K. H. Franka velkostatek. Soud rozhodl, že to není pravda, křivý obviňovatel se vylouval, že to slyšel ve výkonném výboru komunistické strany a proto to do listu v Tábore napsal. Po něm to tehdy opakoval všechen komunistický tisk, dokonce to bylo, tuším, i na plakátech.

Já se ozývám proto, poněvadž se děje dr. Feierabendovi podle mého přesvědčení útočením na jeho národní čest velká krivda. O jeho čestvi přece není možno pochybovat a tím méně mají právo pochybovat ti, kdož po odsouzení nesporného zrádce Šano Macha mlčeli a nebourili, ac dostal jenom 30 roků. Jak docela jinak se chovají v případě bývalého gen. J. Syrového? Ani ten nesnese srovnání se Šano Machem, a přece mu nedají pokoje ani po odsouzení.

Je nutno odmítnout ten dvoji loket, dvoji měřítko. Jistě mají právo komunisté být proti dr. Feierabendovi, ale pak ať jsou proti němu mužně politicky, aniž by mu tím sahali na jeho národní čest. To si za svoji práci v odboji nezaslouží. I v Londýně byli v našem zahraničním odboji komunisté. Spolupracovali tam s dr. Feierabendem a není hezké od nich, že, když neměli námitek za hranicemi, nyní nevím z jakých vnitřně stranických-politických důvodů mlčí.

Jestliže se někdo provinil, tedy ho pohnat k odpovědnosti a přirozeně mu to nejdrive dokázat. Ale útočit na čest, pomlouvati, to si nesmí zavádět ani naše dvojnásobná demokracie, to jest naše lidová demokracie. František Loubal

Pravý muž na nepravých místech

Dlouho jsem se rozmýšlel, než jsem se rozhodl požádat p. prof. dr. Zdenka Nejedlého, aby ještě jednou dobře rozmyslel, zda v našem národním životě po květnu 1945 našel pravé místo pro své působení. Ať mi promine on i strana, která jej má za jednoho z nejvýznačnějších svých členů. Jsem tlumočnickem ne svého osobního přání, nevede mne stranický zájem, nechci snižovat význam jeho osobnosti na předních místech naší největší strany. Komunistická strana si dovede vážiti osobnosti formátu Zdenka Nejedlého, dovede prokazovat velkou úctu a lásku vědcům, kteří k ni našli cestu. Ujišťuji, že bych komunistům přál desítky takových osobností, které jsou ozdobou jejich strany.

A přece musím říci, že by Zdeněk Nejedlý a komunistická strana měli v zájmu národní kultury, pokud je ještě čas, rozhodnout, zda je na místě jako ministr nebo jako historik.

Tři velká díla Zdeněk Nejedlý začal, ale nedokončil. Jeho Bedřich Smetana je neukončený, T. G. Masaryk je v počátcích a Lenin se nedostal dál. Kdo jen trochu se ponoří do historie XIX. století, narazí na každém kroku na jeho monografii o Smetanovi. Údaje v ni na př. o Praze v letech čtyřicátých jsou jedinečné, prameny snad úplně. Jak bychom potřebovali mít něco podobného o Praze z let sedmdesátých. A co by nám řeklo dílo o Leninovi! Domníval jsem se, že Nejedlý svůj pobyt v Moskvě v letech 1939—45 užije na doplnění materiálu o životě a díle muže, který je tvůrcem nových dějin.

Alé léta jdou, znalci a obdivovatelé Zdenka Nejedlého čekají, kdy se na knihupeckém trhu objeví další svazek některého z jeho rozdělaných děl. Ale čteme v »Tvorbě« jen úvahy »Na okraj týdne«, posloucháme jeho řeči a sledujeme práci ministra, kterou by jistě mohl zastat kterýkoliv

jiný politik. Ale historii by každý nedokázal tak, jako to dělal Zdeněk Nejedlý.

Za deset nebo dvacet let zapadne jméno ministra Zdenka Nejedlého. Jen vzpomínejme, nebo ještě lépe: zeptejme se našich vzdělanců na jména a díla ministrů první vlády republiky po r. 1918. Kolik z nich bude něco vědět o Tusaroví, Horáčkovi, Heidlerovi, Veselém, Houdkovi a j.? Ale na historika a estetika Zdenka Nejedlého se nezapomene. Každý vysokoškolská historik, filolog, přírodovědec, pedagog narazi na jeho díla. Zůstanou-li nedokončena, bude to každý cítit jako hřích na národní kultuře, vzpomene-li, že je autor nedodělaný jen proto, že se dal strhnout nebo byl stržen do vědní politické dřiny, která jej odvedla od vědecké práce. V politice si ostruhy nevyslouží, o tom mezi znalci není sporu.

Nezbývá, než říci b, když bylo vysloveno a. Jako ministr školství se Zdeněk Nejedlý obklopil rádci. Ale rádci ministra Nejedlého viděli v něm boha neomylného, jemuž radit by bylo hříchem nebo aspoň troufalostí. Zdeněk Nejedlý byl přes šest let z domova, vrátil se a potřeboval rad mužů, kteří zůstali zde. Ale dopadlo to naopak: Zdeněk Nejedlý radil svým rádcům a rádci neměli odvahy (ne snad, že by se báli, ale jistě by se zardávali studem, kdyby radili muži tak slovuťnému), aby odporovali, aby řekli ano, ne! Jejich jedinou odpovědí bylo poslušné: prosím!

A tak se stalo, že náš právní stav ve školství se škrtnutím pera změnil ve stav nepravý, že se dnes každý školský pracovník pohybuje jako na půdě z rašeliny: každou chvíli se proboří a neví, jak z toho ven. Stačí ukázat na jediný příklad: bývalá měšťanská škola měla tři ročníky a jedno-roční učební kurs, zvaný čtvrtý ročník. Němci měšťanskou školu proměnili na školu hlavní, čtyřtřídní a kursy zrušili. Po květnu 1945 znalci navrhovali návrat ke staré soustavě, ale Zdeněk Nejedlý razil přesvědčení, že každý se má po revoluci radovat a nikdo se nemá cítit poškozenu. Proto se trojtřídní měšťanská škola beze změny zákona proměnila na čtyřtřídní a na ni se postavil kurs jako pátá třída. A žáci přeskakovali třídy. Vybrat si mohl kdo co chtěl. Když byl zmatek dokonale ukázáno se, že chybí první ročník, udělal se první ročník jako základ jednotné školy II. stupně. Do něho se ovšem dostali žáci nejslabší. A tak máme anomálii, že naše trojtřídní měšťanská škola má čtyři třídy a jako pátou třídu kurs. Dív byl kurs považován za čtvrtou třídu a byl postaven na stejnou úroveň jako čtvrtá třída střední školy. Dnes mají stejné osnovy IV. tř. střední i měšťanské (podle zákona neexistující) školy. Ve dvou třídách jsou žáci stejného věku fyzického i školního. Někde si na okresech řekli, že je to nesmysl a udělali si po svém normální měšťanskou školu. Jinde jim chybí letos II. ročník, jinde třetí ročník. Zmatek dokonale. Každý soud první instance při sporu by musel opatření ministra školství odsoudit jako protizákonné.

Stačilo tenkrát, aby rádci přesvědčili svého ministra, že malé pochybení se vymstí na společnosti i na dětech a že z toho vzniknou zmatky na řadu let, aby se to nestalo. Ale marné byly rady a domluvy nekomunistů, kteří viděli do budoucnosti a předvíдали, kam to dojde. Dnes všichni tehdejší rádci ministra Nejedlého doznávají, že se stala chyba.

Pravý muž na nepravém místě, to je případ univerzitního profesora dr. Zdenka Nejedlého. Je dlužník české kultuře mnoho, i když jí mnoho dal. Jeden z těch, kdož měli příležitost nahlédnout, jak hluboko Zdeněk Nejedlý zabral na národní půdě, mu připomíná jeho závazek. Generace budou žehnat vědci Nejedlému, dokončí-li svůj úkol, ale budou žehrat, dá-li přednost ministerskému křeslu.

Jaroslav P. Blažek

Začneme už šetřit?

Nemine téměř ani jediný týden, aby se v některých našich novinách znovu nepřipomínala důležitá řeč generálního zpravodaje o rozpočtu Fírta, který mluvil o zbytečném luxusu v naší státní správě. Píší a kritiku i lidé tak říkajíc odpovědní, ale když se jich zeptáte, co už z moci svého úřadu pro zavedení skutečné úspornosti učinili, pokrčí jen rameny a odpovědí, že v této věci rozhodují »vyšší vlivy«. Nakonec se vám zdá, že vlastně vůbec naši volení zástupci nejsou pány věci v našem státě a že zde patrně vládne nějaký štědrý duch, který proti vůli ministerské rady rozdává min-

strům nejmodernější americká auta, jež jistě nejsou levnější než naše velké Tatry, které jim dosud věrně sloužily.

Toto rozmnožení automobilového parku naší vlády je tedy jediným praktickým výsledkem novinové a řečnické »úspornosti«. Tak to alespoň vidí lidé z ulice; jestli se snad mylíme, prosíme snažně o úřední informaci, kolik už se ušetřilo na luxusu od schválení našeho přebujelého rozpočtu.

Jako se zmýlil ten, kdo se domníval, že jednota mládeže se vytvoří jednotnou institucí nebo že zestátněním průmyslu nastane u nás hospodářský ráj, tak musel počítat s neúspěchem i náš parlament, když začal šetřit jménováním úsporné komise. Práce tohoto výboru by měla jen tehdy význam (a to nesmírný), kdyby se splnilo přání jednoho poslance, který při projednávání rozpočtu pravil, že tato komise má být jakousi hospodářskou opozicí vlády, která by měla zasahovat všude tam, kde vláda z různých důvodů nezasahuje. Jak to s úspornou komisí dopadá, je všeobecně známo. Je totiž neodpuštělnou chybou, že — jako všechno v našem státě — i tato komise podléhá jedinému veliteli, který se nazývá Národní fronta našich osmi stran. Je vadou pro náš parlament, že se nedovede oprostít od jejího vlivu tam, kde tento vliv není státu prospěšný — a že Národní fronta není neomylná, je docela přirozené, protože ji nevedou andělé, ale lidé.

Prakticky tedy je dnešní stav diktaturou politických stran, která je s to potlačit i tak promyšlený návrh, jaký podal inž. Boháč v úsporné komisi a z něhož zcela jasně vyplývalo, že bychom mohli dobře vystačit i se zlomkem dnešního počtu ministrů. Návrh zapadl jak kámen do vody a nestalo se nic; ale parlamentní úsporná a kontrolní komise »spoří« dál.

Jiří Jeř

politika

Dr Ant Klatovský

Svoboda a socialismus

Je-li mezi ideou svobody a demokracie nejužší pojmová spojitost, takže se v jistém smyslu kryjí, jaká je souvislost mezi svobodou a socialismem? Klasická formulace konečného cíle socialismu jakožto »dosažení největšího blaha největšího počtu lidí« zahrnuje v sobě nutně ideu svobody jako jedné ze základních sociálních hodnot. A socialismus svojí snahou o uskutečnění hospodářské rovnosti jeví se jako prostředek k dosažení plné svobody. Vezmeme-li však v úvahu socialismus v užším smyslu — konkrétně socialismus Východu — a svobodu, jak ji rozumí Západ, docházíme k překvapujícímu závěru. Zdá se, že se tyto dva směry navzájem vylučují: tam, kde je uskutečněna dosud největší míra socialismu — podle názoru jedněch — lze stěží mluvit o svobodě — ve smyslu druhých — a tam, kde se honosí nejvyšší mírou svobody, lze stěží mluvit o socialismu. Ideologický protiklad mezi Východem a Západem zdá se nepřeklenutelným. Kdyby tomu tak bylo, kdyby svoboda nebyla prakticky slučitelná se socialismem, byla by situace lidstva zoufalá a beznadějná.

Rozpor mezi Východem a Západem vyvrcholuje vlastně celou velkou epochu dosavadního vývoje lidstva, nabýváje zdánlivé formy boje na život a na smrt. Zvláštní a hrozivé pozadí dodávají tomuto konfliktu nové technické vynálezy.

Napětí mezi Západem a Východem není ovšem nového data. Extempore nacismu a fašismu dalo jen převládnouti nejsilnějšímu ze všech pudů, pudu sebezáchovy, a stmelilo přechodně Východ a Západ v boji proti společnému nepříteli. Extempore bylo zlikvidováno a nemůže překvapit, že ožily staré rozpory, a to ve formě ještě vyhraněnější. Můžeme problematiku tohoto obrovitého zápolení formulovati takto: Je-li jedinou a nejlepší cestou k socialismu systém sovětský, a je-li jedinou a nejvyspělejší formou svobody svoboda liberalistická, musí dojít

dříve či později ke konfliktu, při němž půjde o vyhlazení jednoho ze soupeřů a světovou nadvládu druhého (což nevylučuje, že kdo by se smál naposled, mohl by býti někdo třetí). Jestliže však jádro rozporu mezi Východem a Západem je v tom, že oba systémy mají určité vady, při čemž nedostatky jednoho jsou přednostmi druhého, a je-li pravá svoboda slučitelná s nejvyšší mírou socialismu, je naděje, že se obě strany sblíží.

Pokusme se nejprve odpovědět na otázku, zda východní systém, t. j. státní kapitalismus ve spojení s diktaturou proletariátu a marxistickým světovým názorem, je

jedinou a nejlepší cestou k socialismu.

Mnozí se dokonce domnívají, že je jeho nejdokonalejším a konečným uskutečněním a že není pravým socialismem, co se sovětskému systému nepodobá jako vejce vejci. Tento naivní názor vzniká tím, že se zaměřuje forma s obsahem a že se pokládá za socialismus, co je jen cestou k němu.

Jistě i nejlevější socialista bude souhlasit s formulací konečného cíle socialismu, vpředu uvedenou. Jen bude největší blaho chápat ve shodě s názorem nynějšího stadia socialismu především jako blaho hmotné. Jistě je toto základem všeho ostatního. Vyjdeme tudíž z tohoto předpokladu. Vysoké životní úrovně co největšího počtu lidí může být dosaženo, budou-li splněny dvě podmínky: dostatečná výroba spotřebních statků co do množství a kvality a jejich rovnoměrná distribuce.

Pokud jde o první podmínku, dosáhl plného úspěchu systém soukromého podnikání. Nesmírný technický a civilizační rozmach 19. a 20. století vděčí zajisté tomu, že francouzská revoluce uvolnila cestu talentům a lidem snaživým. V tom je klad liberalistické éry, liberalistické svobody. Pokud jde však o distribuci statků, liberalistické hospodářství selhalo, následkem byly periodické krise, které vyvrcholily ve světové krizi hospodářské a dvou světových válkách a otřásly základy liberalisticko-kapitalistického systému. Marxově diagnóze dostalo se plného zadostučinění. Ale již předtím se prakticky uplatnila marxistická sociální terapeutika v nejužasnějším sociologickém experimentu, jaký znají dějiny. Říjnovou revolucí, zřízením SSSR a zavedením státního kapitalismu byla v plném rozsahu uvedena v život ona kouzelná formule tolikrát hlásaná a doporučovaná jako všelék na odstranění sociální mizerie: vyvlastnění kapitalistů a zespolčenštění prostředků výroby. Marx nejen správně odhadl příčiny hospodářských krisí, nýbrž rozpoznal také, že vadná distribuce kupní síly, resp. v marxistické terminologii distribuce nadhodnoty, je tak úzce spjata s liberalisticko-kapitalistickým hospodářským řádem, že by k nápravě nevedla snaha, korigovat vady distribučního systému zaváděním větších či menších sociálních reforem — v lékařství se tomu říká léčení příznaků místo příčin nemoci — nýbrž jedině nahrazení liberalismu společenským a hospodářským řádem socialistickým.

Když dospěl k tomuto bodu, opustil však marxismus půdu reality a, jsa tak úspěšný v analýze příčin kapitalistických krisí, nahrazuje plán socialistické synthesy teorií o dialektickém materialismu, která se neosvědčila. Toto marxistické dogma bylo doplněno romantickou představou o zlu, jehož nositelem je kapitalismus, a o vrozené dobrotě proletariátu, takže odstraněním kapitalismu dostaví se již sám sebou ráj na zemi. Proto si marxismus nelámal hlavu plánem socialistické výstavby. Vlastně mu měl její technické předpoklady připravit kapitalismus. Systém kartelů a monopolů, odstraňující princip volné soutěže, byl nábehem k řízenému a plánovanému hospodářství. Stačilo jen změnit firmu a již tu byl socialismus.

Abychom porozuměli jak dění na Východě, tak povaze rozporu mezi Východem a Západem, a tím našli i měřítko pro posouzení našeho pokusu o socialisaci, stanovme si na základě předcházející úvahy a dosavadních zkušeností

Některé zásady:

1. Nutnost změny hospodářských a společenských poměrů směrem k socialisaci není dána povahou výrobního procesu, ani technickým pokrokem, nýbrž povahou lidí a neschopností organisátorů lidské společnosti. Konkrétně: Kdyby se podnikatelé dovedli spokojiti s přiměřeným ziskem, nebyl by vznikl kapitalismus a nebylo by potřebí revolucí ani socialisace, aby se dospělo k socialismu. Nikoli výrobní proces nebo technický pokrok, nýbrž lidské vlastnosti a schopnosti určují vývoj.

2. Socialisace tudíž předpokládá, že její nositelé mají lepší vlastnosti a organizační schopnosti než nositelé kapitalistického řádu.

3. Tak, jako soukromé podnikání není ještě kapitalismem, není socialisace ještě socialismem. Je jen prostředkem, který k němu může vésti, ale nemusí.

4. Socialismus počíná teprve tam, kde socialisaci podchyčená nadhodnota přichází k dobru celé společnosti. K tomu je potřebí jedině dobré vůle.

5. Socialismus není tudíž po provedení socialisace problémem ani hospodářským, ani technickým, nýbrž mravním.

Děni ve SSSR

nemohlo ovšem probíhat podle marxistické prognosy. Místo beztřídní společnosti, která si vládne sama a nepotřebuje státu jako představitele donucovací a policejní moci, dostavuje se naopak utužení státní moci a státního aparátu, diktatura proletariátu mění se nutně po likvidaci kapitalistů a buržoasie v diktaturu proletářů nad proletariátem. V tom je smysl sovětské demokracie. A protože touha po zisku není jen vlastností kapitalistů, nýbrž součástí obecné lidské mentality, přechází nivelisace z éry vojenského komunismu v systém odstupňovaných mezd a platů, takže podle statistiky nedávno u nás publikované je tu rozpětí mezi mzdou dělníka a platem ředitele větší nežli v zemi nejvyspělejšího kapitalismu, Americe. (Nepřihlíží se tu ovšem k dalšímu rozpětí, které je mezi platem ředitele a ziskem podnikatele.)

A protože socialisace není ještě socialismem, stane Východ na prahu socialismu teprve tehdy, až dojde k distribuci nadhodnoty mezi všechny členy kolektivu. Prozatím zde byla, je a bude ještě po nějakou dobu nadhodnota práce dělníkovy odssávána výrobními investicemi a náklady na zbrojení. Pro společenskou a životní úroveň lidu je ovšem tento přechodný stav horší, nežli ve stadiu vyspělého kapitalismu. Je však spravedlivější, neboť je-li horší pro celek, je výhodnější pro tu část, která by v kapitalismu propadla nezaměstnanosti. Kdo zná ruského člověka, věří, že Rusko socialismus uskuteční. Neboť sklon k socialismu je tak v povaze ruského člověka, jako na př. demokracie je povahovým rysem českého člověka. Přes svůj materialistický marxismus a neznabožství má totiž vlastnost, které namnoze postrádá vysoce kultivovaný člověk Západu: altruismus. Technicky však — byť se to zdálo paradoxní — je Západ připravenější pro socialismus, nežli Východ. To připouští možnost překvapení. A nám dává naučení, že musíme jít vlastní cestou.

Theoreticky je myslitelné, že nejen socialisace nemusí vésti k socialismu, nýbrž že se může zvrátiti v jeho opak, na př. tím, že by její nositel, stát, nadhodnoty místo k zvýšení životní úrovně všech členů společnosti použil k zvýšení životní úrovně jen členů některých anebo k přípravě imperialistické války. Ale není snad právě v této theoretické možnosti sítě nynější nedůvěry ve svět? Mohlo by však překvapovat, že Západ nevíta s radostí a nadšením fakt, že se Východu podařilo odstranit hospodářské krise a nezaměstnanost, což je nejkritičtější bodem kapitalismu, a že si odtud nechce vzít poučení. Ale právě zde je jádro rozporu, resp. nedorozumění. Hospodářské kruhy Západu totiž, nechť jíce si přiznat, že úspěchy sovětského hospodářství jsou výsledkem jeho řízení a plánování ústřední moci, přičítají je na

vrub tamějšímu systému nesvobody. A protože kulturní složka Západu je nesmírně citlivá v otázce svobody, daří se protisovětské propaĝandě získávat veřejné mínění. Zde jsme u druhé části otázky, totiž je-li nesvoboda nutným doprovodem socialisace.

SSSR a svoboda

Mylné představy některých západních lidí o ruské nesvobodě vznikají tím, že posuzují poměry na Východě podle toho, jak by oni reagovali, kdyby byli nuceni tam žít. O většině sovětských občanů lze říci, že nesvobody, která mnohým na Západě nahání hrůzu, prostě necítí a že se velká část cítí svobodnější než za carismu. Důvody jsou nasnadě a jsou speciálně ruské. Nesmíme zapomínat, že hlavní duchovní proudy — vyjma křesťanství — které formovaly charakter západního člověka, t. j. antika, renaissance, osvícenství, působily v Rusku jen ná úzkou třídu vzdělanou a Říjnovou revolucí bylo Rusko od duchovních vlivů Západu odříznuto téměř úplně. Také nebylo v Rusku rozporu a třecích ploch mezi mocí světskou a mocí duchovní, jež působily na krystalisaci západoevropské vzdělanosti, neboť car byl zároveň hlavou pravoslavné církve. Proto pro prostého ruského člověka nebyla revoluce ideologicky zlomem: odešel baťuška car a přišel baťuška Lenin, místo víry pravoslavné zaujala víra komunistická. Proto totalita Východu, t. j. určování světového názoru vládní mocí, jeví se ruskému člověku něčím přirozeným. A proto i velmi inteligentní ruský komunističtí stěží chápe, v čem je má být jejich duchovní nesvoboda, jež je tak nesnesitelnou západnímu člověku, která by jeho život zbavila smyslu.

Pokud jde o některé nesvobody občanské a hospodářské, nejsou jim určitá omezení příjemná, ale považují je za nezbytná. Naopak mnohé svobody západního člověka, pokud se projevují nedostatkem pracovní ukázněnosti a smyslu pro zájem celku, pokládají za morální kaz. (Není bez zajímavosti, že hodnotu demokratických svobod začíná si uvědomovat spíše generace nejmladší, 18—20letých. Nechci generalisovat, ale také není důvodů, proč právě náhodně zjištěné případy by nemohly být charakteristickými.)

Na druhé straně přinesl nový režim sovětskému lidu veliké klady. Dal nejšířším vrstvám přístup ke vzdělání, naučil ruský lid pracovat — nelze dost ocenit tento fakt — probudil jeho sebevědomí a vypěstoval vlastenecký cit. Bez velkorysého celostátního plánování a určitého nátlaku nedohonilo by Rusko nikdy to, v čem se opozdilo za ostatním světem v době carismu. Typickou vlastností ruských komunistů, jež je zdrojem jejich úspěchů minulých a zárukou úspěchů budoucích, je jejich pružnost a přizpůsobivost daným poměrům, jež mají kořeny v realismu ruského charakteru. Je poučné sledovat, jak i neorthodoxnější marxistické doktriny přizpůsobují praxi. Těto vlastnosti postrádají mnozí komunisté v jiných zemích. Místo aby se od ruských soudruhů učili, jen napodobují, a v ideologii, pokud nejsou zkonstatněnými dogmatiky, pokulhávají vždy 10—15 let za Sovětským svazem. Nikdo nemůže říci, že zná současné Rusko. Když vyjde někde kniha o SSSR, jakých vychází na sta na př. v Americe a Anglii, kde autor na základě pracně a svědomitě sehnaneho materiálu ukazuje »Rusko, jaké skutečně je« a pod., Rusové se jen smějí: To mají již za sebou a jsou opět o něco dále.

Jen jedna z cest

Shrneme-li dosavadní vývody, můžeme na otázku, zda východní systém je jedinou a nejlepší cestou k socialismu, odpovědět takto: Sovětský systém ve svém celku je jednou z cest k socialismu. Tyto cesty nejen mohou, nýbrž musí být různé, protože nezávisí na doktríně a schématu, nýbrž na hospodářských, politických, kulturních a psychologických podmínkách, které jsou v každé zemi jiné. Zdá se, že socialisace v té formě, jak je provedena na Východě, je jedinou a nejlepší cestou

k socialismu — pro Východ. Kdyby ji chtěla mechanicky užit země, kde jsou jiné sociologické podmínky, byla by to patrně cesta nikoli kupředu, nýbrž zpět. Co se hodí pro hospodářsky téměř soběstačný SSSR, nehodilo by se na př. pro Československo, které má z počtu asi 36 produktů, zakládajících soběstačnost, 2 — slovy dva — uhlí a cukr.

A jak odlišná je struktura zemí čím dále na západ! Je mnoho národohospodářů na Západě, kteří si uvědomují, že kapitalistický řád je v koncích. Co však budí odpor individualistického Západu a proč Američanům pouhé slovo komunismus nahání hrůzu, je vázání společenského a hospodářského řádu na filosofickou a politickou doktrínu, pokládající se za samospasitelnou. Lidé Západu však si nepřejí býti spaseni proti své vůli a odmítají s díky doporučené neomylné recepty.

Historie se stále opakuje, neboť se nemění lidská povaha. Co se mění, je jen náplň základních forem dění. Před dvěma tisíci lety zrevolucionovalo svět učení o lásce k bližnímu, neplodnosti násilí a rovnosti všech lidí. Nášlo své fanatiky. Domnívali se, že konají bohubilé skutky, chtějí-li lidstvo přivést ke spáse násilím, nenávistí a vraždou. Dnešní doba to považuje za barbarství a zneřecení původních křesťanských idejí. Fanatikové všech věků jsou stejní. Jsou dnes na jedné i druhé straně. A lidstvo se jim opět brání. Lidé Západu se brání, je-li jejich svět považován za doménu nemravnosti a jako lék doporučován komunismus, a lidé Východu se brání, je-li jejich svět považován za doménu barbarství a jako lék doporučována liberalistická svoboda.

Leť ponechme hádky o neomylnou pravdu fanatikům a věnujme pozornost porovnávání skutečností. V hlavách mnohých západníků stále ještě straší goebbelsovská propaĝanda. Historický fakt, že bez SSSR nebyl by býval poražen největší nepřítel západní kultury, jim nepřekáží, aby prohlášovali, že Sovětský svaz je větším nebezpečím pro svobodu a kulturu, nežli bylo Hitlerovo Německo. Jak si mohou potom uvědomit, že Východ ještě jinak zachraňuje liberalistickou civilisaci i západní kulturu? Podal totiž důkaz, že civilisace nemusí být při změnách společenských formách ohrožována hospodářskými krisemi a nezaměstnaností. Vždyť Východ převzal všechny hlavní hodnoty liberalistické civilisace: kult techniky a organizaci výroby, peněžní soustavu a ideál hmotného blahobytu.

Není proto zcela neoprávněný názor, že komunismus je vlastně poslední fází liberalismu. Socialismus začíná teprve tam, kde se tvoří nový životní styl, nový vztah člověka k člověku, nová duchovní a kulturní náplň. Kdo věří, že Rusko socialismus uskuteční, musí věřit, že po dosažení hospodářské rovnosti dojde i na druhou jeho podmínku, duchovní svobodu. A tím, že na Východě byla provedena revoluce dříve, nežli tam kapitalismus dostoupil kritického bodu, zachraňuje Rusko vlastně i západní kulturu. Západ, kde kapitalismus dosáhl nebo dosahuje kritického bodu, může mnohem hladčeji budovat nový společenský řád, využívaje sovětských zkušeností, vykoupených největšími oběťmi. Bez ruského vývojového předskoku musel by Západ projíti revolucemi a ořesy, jež při daleko komplikovanějších poměrech mohly by přivodit i zkázu jeho kultury.

Pokud jde o další otázku, t. j. zda

liberalistická svoboda

je jedinou a nejlepší formou svobody, byla u nás již sdostatek diskutována. Je v té věci názorová shoda i u příslušníků různých politických táborů. Lze ji formulovat stručně v ten smysl, že liberalistická zásada stejné svobody pro všechny je ve skutečnosti svobodou pro nejsilnější, často nikoli schopnostmi a charakterem, nýbrž dravostí a bezohledností. Uznává se, že svoboda jednotlivce musí býti omezoována tam, kde začíná být škodlivou obecnému dobru. V praxi však je velmi obtížným a choulostivým problémem stanovit, co je obecně

dobro a vytyčiti přesnou hranici mezi svobodou a libovůlí. Je zde nebezpečí v tendenci mocenských skupin prosazovat jako obecné dobro to, co hovoří jejich zájmům. Není zásady ani pravdy, které by nemohly býti zneužity, není-li míře moci úměrna výše duchovní a mravní úrovně.

Rozpor mezi Východem a Západem můžeme v závěru této kapitoly charakterisovat tak, že oba systémy mají své přednosti a vady, při čemž nedostatky jednoho jsou přednostmi druhého. Není však vystižen alternativou liberalismus nebo socialismus, a to jednoduše proto, že na Západě již není liberalismus a na Východě ještě není socialismus. Jsou jen oživovací pokusy na mrtvém řádu a porodní bolesti řádu nového. Není zvláštní problém Západu a zvláštní problém Východu, je jén jeden problém světový: jak bez velkých hospodářských otřesů a bez válek dojít k novému společenskému řádu, jímž může býti jedině řád socialistický. (Dokončení)

národní hospodář

Dr S. Velimský

Záruka budoucího blahobytu

(Potřeba organizovaného výzkumnictví)

Některí prostí lidé se domnívají, že zárukou blahobytu je státní pokladna, která může nevyčerpatelně užívat ovoce starých časů. Obrácejí stále zrak do minulosti, kde vidí »zlatý věk« i možnost úhrady schodků. Doba plánovaného hospodaření obrací však zraky především do budoucna.

Plánování není jen sněním. Je to úsilí prozíravosti a pracovního vypětí. Předpokladem úspěchu jsou rozsáhlé odborné znalosti a vůle zápasit s problémem. Výzkumnictví je staršího data a jeho předností je, že se již mnohokrát osvědčilo. Byvalo však v starších dobách starostí jedinců, kteří se chtěli a dovedli s překážkami vypořádat. Byla to cesta více méně náhodná, závislá na tom, našel-li se takový »amater« nebo »sportman«, který tíhu vymyšlivé práce chtěl na sebe vzít. Dnes však hledání nových cest je ukládáno všem, kdo stojí na vedoucích místech, neboť na nových cestách závisí blahobyt příštích let.

Jedno z nejúspěšnějších odvětví technických v přítomné době jest beze sporu (elektrotechnika). Dnes je nám užiti elektřiny samozřejmé ve všech možnostech a nedovedeme se smyslet do obtíží, které musil překonávat člověk let šedesátných minulého století.

Stačí však leimý pohled na zakladatele moderní elektrotechniky Edisona. Všimněme si jen jeho sestrojení žárovky. Dnes je věcí tak samozřejmou, že se nikdo nezeptá, kolik je v ní nahromaděno úsilí i kapitálu. A přece strávil Edison její konstrukci plných deset let. Byla to práce usilovná, plná nezdarů a velkých obětí. Měříme je aspoň číslicí, která se dochovala. Vynález stál 100.000 dolarů. Není divu! Vždyť jen na nalezení vhodného bambusového vlákna bylo potřebí výpravy, která se ubírala do několika světadílů, aby po mnohaměsíčním pátrání našla jako nejvhodnější vlákno japonské. Úsilí Edisonovo bylo korunováno úspěchem, žárovka se ujala, i jeho dynamo a rozvodné zařízení. Byl to úspěch nemalý a jeho ocenění bylo vyjádřeno po americkému hodnotou 3 miliard dolarů.

Dnes je potřebí uvědomiti si, že k cíli došel Edison cestou, kterou sám charakterisoval jako výslednici: 1 procento nápadu a 99 procent dřiny.

Podíváme-li se na žárovku očima dnešní doby, můžeme vyvodit další zkušenost. Edisonovo úsilí bylo sice úspěšné, bylo ho plně využito, ale vývoj šel dále a vedl k dalšímu zdokonalení. Dnes se neužívá žárovek s uhlíkovým vláknem, ale s vlákny kovovými s větší svítivostí a trvanlivostí. Bylo toho dosaženo dalšími výzkumy a opět nové hledání je zahájeno v Americe, aby se pokusilo nahraditi žárovku s vláknem výrobovou trubici bez vlákna.

Technický pokrok je ustavičný, ale nepřichází samovolně.

Je dilem stálého úsilí, stálého hledání, které někdy je skutečnou »dřinou«, jež se však vyplácí jak původci, tak i současné generaci i těm, které následují. Na elektrotechnice vidíme jasně, jak technika a objevitelské práce tvořivých osobností jsou nezbytnou podmínkou zlupšení existenčních poměrů našich. Teprve za poslední války doceňovali náš drobný venkovský lid dobrodini elektrotechniky pro úsporu práce v domácnosti i v hospodářství.

Na Edisonově práci, témuž drobnému člověku celkem neznámé, je patrna zvláštní okolnost výzkumnictví starší doby, že to byla činnost ryze individuální, příležitostná, jejíž riziko nesl jedinec, jejíž ovoce sklídili pak mnozí.

Skupinová bádání

Pro nový rozběh člověka za vysokými metami dalšího zlepšení existenčních podmínek budoují si mnozí národově soustavnější cestu, která je bezpečnější a méně riskantní, která je širší a přístupná mnohým »běžcům« za různými konkrétními cíli, a která je méně namáhavá, protože celou tíhu hledání nenese jen jedna osoba, ale celé skupiny. Přítomná doba nám dává jasnou zkušenost, že soustavné výzkumnictví, prováděné tvořivými osobnostmi, jest jistou zárukou blahobytu celku.

Všimněme si dvou příkladů organizovaného výzkumnictví ve Spojených státech na institucích, které mají za sebou řadu let práce: Mellonova ústavu v Pittsburghu a Smithsonova ústavu ve Washingtonu.

Mellonův ústav byl založen roku 1913. Do vlnku se mu dostalo hesla: služba druhým. Proto se staral především o úzký styk s praktickými podniky. Stal se tak vlastně experimentální stanicí průmyslu. Rozsah své klientely uvádí pro rok 1938 číslem 3600 závodů, jednotlivců a společností průmyslových.

Provozní náklady výzkumů konkrétních otázek nesou zpravidla zájemci sami. Postup je asi tento: Podnik má zájem na zdokonalení výroby a uchází se o pomoc ústavu. Dohodne se s ním na určité částce, která by stačila na výzkum určitého rozsahu. Z ní zřídí ústav nadační výzkumnická místa. Nalezne vhodné kvalifikované osoby, jež by se chtěly věnovati výzkumu, dohodne s nimi program práce. Takových nadačních výzkumníků pracovalo v ústavu roku 1938 celkem 142 s 76 asistenty vedle pomocného personálu. Nejde však při tom jen o krátké roční projekty. Z uvedených pracovalo na témže projektu 8 až 20 let a více, 11 od 15 let výše, 18 od 10 let výše, 8 přes 5 let. V roce 1938 bylo počato 7 projektů a pro další rok připraveno dalších 5. V témže roce spotřeboval výzkum všech oborů celkem 1,062.830 dolarů.

Výroba na zkoušku

Že vskutku nejde jen o akademické zkoumatelství, je patrné z toho, že se ústav stará i o výrobní možnosti, o racionální postup výroby i distribuce. V tomto směru dává svým svěřencům rady. Ba co víc! Může zavésti i celou výrobu na zkoušku a vypracovat podrobné plány výrobního postupu. Posléze zúčastní se v podniku jako poradce po přenesení výroby do prostředí továrního, kde jsou jiné podmínky než laboratorní. Jim je nutné mnohé přizpůsobit: Zde se uplatňují organizační úpravy vědeckého řízení práce. Ale to není vše. Vlastním rozhodčím o spěšnosti výrobku jest na posledním místě zákazník sám. Jeho zkouška nutno se podrobiti. Není to tak jednoduché, neboť jde o oboustranné přizpůsobení: zákaznika novosti výrobku a výrobce zkušenostem zákaznickým. Taková zkouška děje se prostřednictvím vzájemného »vychovávání«, informování a přesvědčování a protáhne se i na dobu delší než rok. Často doznal výrobek po tomto údobí zkoušek značného zdokonalení, neboť: více očí více vidí. Současně se nahromadilo mnoho zkušeností o vztahu zákaznika k novému druhu zboží i zkušenosti o tom, jak přemoci předsudky tradice a získati zájem veřejnosti. Také v tom směru má ústav své odborníky.

Zdolati tyto mnohostranné úkoly může ústav jen díky spolupráci všech svých vnitřních expertů, kteří se vzájemně doplňují.

Na čem se bádá

Otázky, jimiž se experti ústavu zabývají jsou velmi rozličné. Obecnější povahy jsou na př. problémy: využití antracitu až po sám popel, využití calgonitu, zvláštního desinfekčního mýdla v rozmanitém způsobu. Výzkum sloučenin barya, keramických chemikálií, hygieny v chemickém průmyslu, izoláčních hmot, vyztužovacích látek v oblecích, náhradních hmot, laků, pryskyřic, výbušnin a jejich zabezpečení, složení skla a papíru, cementů a pod. Některé obory problémů jsou velmi

rozsáhlé, na př. problém bavlny se zabývá všemi fázemi její výroby, zpracování a užití. Je to projekt skupinové spolupráce expertů: Biologie, zemědělství, chemie, technologie, obchodu. Některé dílčí úkoly se svěřují venkovským stanicím výzkumným. Práce je rozpočtena na mnoho let, ale nese stálý užitek, neboť se vztahuje i na úkol hledání nových odbytišť pro bavlněné výrobky.

Při tom však nejde jen o výzkumy povahy přírodovědné. Jednotkové domy vznesly žádost o výzkum vlastnosti zboží hojně žádaného a zjištění podmínek »žádoucnosti«. Tu šlo převážně o výzkum lidských přání. Obsáhlým šetřením psychologickým se ukázalo, že podmíněnost »žádoucnosti« je oboustranná: zákazníkovi musí výrobek dát hodnoty, jimiž by se cítil uspokojen, a výrobce musí náležitě zpravit veřejnost o vlastnostech výrobku. Jde tedy nejen o výrobu, ale také o výchovu zákazníků a o studium jejich zájmů.

Podíváme-li se na poměr výrobce—zákazník s těchto hledisek, tu vidíme, jak mizí starý panský vztah fabrikanta k zákazníkovi, o něhož se valně nestaral a jemuž prostě dával, co sám za vhodné uznal. Výroba je složitější dějství vzájemné služby. To je duch novodobé demokracie.

Než zájem výzkumný je poután i filantropickými účely: čištění vzduchu je velmi starý úkol tohoto ústavu a směřuje nejen k lepšímu vzduchu průmyslového města, ale i chemických laboratoří, dolů, kameničkých dílen. Stejně trvalým zájmem je výzkum bakteriocidních prostředků, složení výživy zvláště pro mládež. Také preventivní medicína těší se pozornosti. Hledá se prostředek, který by dovozoval zjištění sklonu k tuberkulóze v době jejich počátku, kdy je největší naděje na vyléčení. Experti biologičtí a chemičtí pracují zde s nemocnicemi, náklad nese průmysl farmaceutický a potravinářský.

I kdybychom se neobraceli k citovým námětům posledním, stačilo by jen pohledět, jak se změnila technika vážení v kupeckých krámech a poštách vahami soustavy »Toledor«, abychom pochopili užitečnost 10letého výzkumu vážení, který byl proveden v Mellonově ústavu.

Mnohé z těchto problémů zdály by se snad dnešnímu čtenáři jako zastaralé, týkající se chamtivých zašlých časů, překonané novou ideologií dneška. Leč nezapomínejme, že i u nás zákazník má být uspokojen, že i pro nás platí zásada racinální výroby, pokroku ve výrobních metodách a ve výrobcích samých, že i my musíme počítat a soutěžit na poli mezinárodním. Poslyšme hlas reprezentativy Mellonova ústavu: »Vědecký výzkum je ještě v plenkách, neboť nejběžnějším věcem kolem nás nedostí rozumíme. Pokud však civilizace nezanikne, pokud budou mít výzkumníci možnost své činnosti, můžeme doufat ve stálý a rychlý vzrůst vědeckého poznání a tím vzrůst lidské moci. Nemůžeme však s budoucím pokrokem záviset na několika velkých filantropích, jež vedla lidumilná víse k velkomyslné podpoře vědecké práce a jiných činností pro blaho lidstva na univerzitách a jiných institucích. Podpora tohoto základního typu výzkumu musí se stát součástí každého průmyslu a průmyslového souboru... Každý průmyslový národ, který si přeje udržet svou hospodářskou i sociální zdatnost, musí provádět a podporovat technický výzkum ve všech jeho fázích, od základních šetření výrobních až k stadiu obchodnímu, podle velikosti svých národních potřeb.«

Do roku 1938 za 27 let trvání ústavu bylo dosaženo 690 patentů a vydáno 2135 publikací. Na 500 nových produktů a výrobaích pochodů bylo výsledkem výzkumných šetření. V 10 případech našli odborníci ústavu nové obory průmyslové výroby. Svědectvím užitečnosti tohoto bádání je sama prosperita amerického průmyslu, který si cení výzkumu, jak patrně z toho, že z jeho darů postavena byla pro Mellonův nová budova, o jejíž rozlehlosti svědčí 87metrová délka jedné z čtyř front a výška 8 pater.

Bylo by však mylné domnívat se, že v tomto ústavu jde jen o hmotu a hmotné pochody. Výroba je také problémem člověka a společnosti. Velmi jasně se pocítuje, že lepší chaosání lidského nitra může pomoci řešiti úspěšněji mnohé palčivé otázky hospodářské a průmyslové. Užitá psychologie uplatňuje se při uspořádání výrobních pochodů s hlediska zaměstnavatele, při prodeji a reklamě, při výchově spotřebitelů a prodáváčů i zpětně při výchově výrobců. Velká Británie vytvořila si zvláštní ústav pro průmyslovou psychologii a komisi pro výzkum únavy v průmyslu. Přiznati musíme, že na člověka bývá snadno zapomínáno v průmyslovém podnikání, ačkoli on je první podmínkou zdaru.

Jako vedlejší produkt výzkumných ústavů jest výchova dorostu pro badatelské úkoly. Ve všech oborech praktického

podnikání jest potřeba vynalézavé osobnosti. Každá změna, každé zdokonalení jest jejím dilem. Vynalézavosti se nejlépe daří a neúčinněji se pěstuje v prostředí, které samo jest naplněno oceňováním iniciativy. Výchova badatelů nemůže se díti jako vedlejší produkt, jest přesvědčením odborníků Mellonova ústavu. Tato výchova musí býti záměrná a metodická. Aby měl adept výzkumnictví stále na očích své praktické poslání, osvědčilo se postavit ho do prostředí průmyslového výzkumnictví, které je spojeno s vysokou školou theoretické práce. Ale nejvýše cenným příspěvkem výzkumných ústavů jest zvláštní atmosféra prostředí, příznivého rozvinutí tvořivé mysli. Je to prostředí vysoce podnětné, ale naplněné objektivním kriticismem odborným, který drží upřílišený rozmach mladé fantazie v mezích možnosti. Toto soužití vysoké školy a praktického výzkumnictví patří k nejvzácnějším službám sociálním, neboť vychovává podněcovatele hospodářského pokroku. Každá investice do theoretického bádání vrátí se do hospodářského života. Dobrou ukázkou toho jest

Smithsonův ústav ve Washingtonu

Tento ústav má cíle převážně badatelské, zaměřené k výzkumům a objevům, rozšiřujícím jen naše vědění. I toto theoretické zaměření přihlíží k praktickým zřetelům, na př. při pokusném šetření o vlivu záření slunce a oblohy na klíčení, fotosyntesu a tvorbu cukru u rostlin a na jejich růst, při průzkumu a aklimatisaci manilského konopí na americké půdě v Panamě. Jiný obor zájmu týká se vlivu hub na moderní život ve spojitosti s penicilinem, nebo studia parazitujícího hmyzu, o jehož vyhubení usilovali jini, jimž podrobné studie ústavu prospěly při hledání nových hubicích prostředků, jichž několik druhů z USA sem přišlo. Ústav představuje ohromnou studnici zkušeností, jejíž užitečnost se ukázala v pravém světle za války. Tu bylo Smithsonova ústavu užito jako informační centrály pro obory přírodovědné, zeměpisné, národopisné, anthropologické. Na 2695 dotazů bylo odpověděno pro vojenskou a námořní správu.

Užitečnost informací byla mnohostranná: pro užití v bojovém pásmu: o národech a jejich zvycích, o životních podmínkách, o živočišstvu a parazitech v tropech, o lodním červu, o chininovitých rostlinách, o tropické medicíně, o podmořské fotografii, o ultrazvuku ve službách podmořských člunů, o povětrnostních poměrech v různých krajích, o vzezení oblohy v různých zemích, o intenzitě světla měsíce a soumraku a pod. Bylo podniknuto mnoho šetření o tepelných vlastnostech oděvů v Arktidě, o prostředcích přizpůsobení mořské vody požívání, o výskytu důležitých minerálů v USA.

Pro mírové účely archeologické expedice studovaly zavodňovací možnosti v Arizoně, jinak krajíně velmi vyschlé. Anthropologické výpravy dr. Hrdličky hledaly cesty, jimiž člověk americkou pevninu zalidňoval, aby byla objasněna souvislost lidských plemen. Tedy všecko vědění má a může mít praktický smysl. Není třeba přesvědčivějších důkazů o prospěšnosti těchto výzkumů, stačí prohlédnout si v rocence Smithsonova ústavu na rok 1945 studii o pěstování manilského konopí v Panamě a kaučukovitých rostlin v Kalifornii (sen Edisonův). Mírový prospěch je očividný. Pro dobu války byla to služba nedocenitelná.

Mírová doba snaží se nás ukolébati menšími útoky na naši citlivost. A přece prožíváme velké bitvy hospodářské i kulturní. Kolik by tu bylo zajisté různých dotazů i problémů národní výroby, které by měly být řešeny neodkladně a objektivně! Taková centrála informací je i u nás žádoucí. Než nesmíme se domnívat, že musí být zařízena jen na přímý užitkový provoz a že bude vydávat ovoce v míře nejvyšší ihned po založení. Zkušenosti se musí hromadit po dlouhý čas. I na prvý pohled odlehle odbory nesou praktické ovoce, když toho nejméně očekáváme. Prozíravý národní hospodář bude podporovat každý výzkumný obor, který by byl s to pracovat s úspěchem. Žádná zkušenost se neztratí. Každá investice dříve nebo později přinese úroky. Každý peníz, vložený do badatelské a výzkumnické práce, založené na přímém věcném materiálu, vrátí se v podobě zisku třeba na jiném poli. Kde by byl Pierre Curie, objevitel elektřiny krystalů, tušil, že jeho objevu bude využito v rozhlasových vysílačích? Krátíte-li tichými síněmi technického musea v Réaumurově ulici v Paříži, vzpomenete rodiny Becquerelů, dědicích ve třech pokoleních tamní fyzikální laboratoři, kde si poslední z nich, Henri, »hrál« se světélkováním látek, ozářených denním světlem, a tento zájem přivedl ho k smolinci - nositeli radia! Žádný kurátor musea nesnil o záračcích radia a jeho závrtným významu pro »atomový věk«. Drobné »malíčkosti a libůstky« badatelů vedou k převratům techniky i celé soustavy kulturního žití.

Nevyzpytatelným vznětům lidské vynalézavosti musí se dostatí chrámu, kde by se mohly volně rozvíhati.

Zjevný užitek výzkumnictví nabádá naše vedoucí místa, aby mu věnovaly co největší péči hned na počátku hospodářského rozmachu, neboť ono zajistí mu trvání i vzestup. Dnes bylo by lépe vynaložit na ně peníz, plánovaný na stavbu nové parlamentní budovy.

dokumenty

Walter Tschuppik

Smrt v laboratoři

O věcech, které následují, psal anglický lékař Kenneth Mellanby pod názvem »Medical experiments on human beings in concentration camps in Nazi Germany« v časopise *British Medical Journal*. Neopakují je zde proto, abych navrhl nové dokumenty na horu důkazů o lidské a politické ďábelskosti; novým svědectvím lze sotva ještě vstoupovat zděšení nad německými ukrutnostmi. S anglickými dokumenty, vybranými ze záznamů o vyšetřování amerického vojenského soudu I. v Norimberku, tu přistupuje ještě zvláštní okolnost. Nejsou to totiž jen zprávy o zločinech a ukrutnostech, spáchaných surovými násilníky, ale svědectví, která musí pohnouti každého člověka k přemýšlení o hlubších příčinách úpadku civilisace. Je známo, že německá věda z velké části ochotně vstoupila do služeb Hitlerových idejí, války a vynalézání nových zbraní; filosofové, bohoslovci, jazykozpytci a historici bezmyšlenkovitě zradili lidstvo a vyzývali nové modly. To už je dostatečným důkazem vratkosti německé vědy, spočívající na pochybné základně. Z citovaného anglického článku (ostatně v podrobnostech shodného s jiným, rovněž v Německu publikovaným spisem Diktát pohrdání člověkem, jehož autoři, dva němečtí lékaři Mitscherlich a Mielke, byli členy norimberské komise) se však nyní dovidáme ještě něco mnohem horšího. Informace o tom pronikly k světové veřejnosti ze zpráv o průběhu norimberského procesu proti 23 německým vědcům a učencům, který začal 9. prosince 1946 a dosud nebyl skončen. Jde o nespočetné »vědecké« vraždy bezbranných obětí, vivisekce provedené na lidech a ještě horší věci, spáchané ve službách tak zvaného »vědeckého poznání«. Vpravdě otřásající a poplašené je to, že tito učenci, profesori a lékaři, mezi nimi ordináři z universit, představení universitních klinik a prezident Německého Červeného kříže — domněle humánním účelům sloužící organizace — se cítí prosti jakékoli viny; umíněné tvrdí, že prováděli jen »vědecké experimenty«; ve službě vědění vidí nejvyšší příkaz neznající mezí. Pokoušejí se vyvrátit, že přitom byli vraždění lidé, poukazováním na vivisekci zvířat, prováděnou ve všech zemích, a tvrzením, že obětování lidských životů — právě tak jako vivisekce zvířat — mohlo být »celku« k prospěchu. Předseda Německého Červeného kříže, profesor orthopedie, v hodnosti generála, prohlásil: »Beru si plnou lidskou, chirurgickou a politickou odpovědnost za všechny pokusy!« — Ostatně co znamená, řekne-li tento člověk, že si »bere odpovědnost?« Bude-li odsouzen a srazi-li se mu hlava, nebudou zavraždění probuzení k životu a utrpené bolesti nebudou smazány. Vzpomínáme si, že Hitler také v rozhodných okamžicích znovu a znovu prokládal, že si »bere odpovědnost«. Všechny německé ovčí hlavy k tomu spokojené přikývly a věřily, že nyní bude všechno v pořádku. Ale veškerá odpovědnost Hitlera zůstala konec konců v tom, že zahodil svůj bídný život — hubené to náhradě za důsledky svého pobytu mezi námi! V souvislosti se zajímavou skutečností, k níž se později vrátím, je tato vzpomínka důležitá.

K publikaci Kennetha Mellanbyho bylo právem poznamenáno, že nestačí, jestliže se od tohoto civilizačního dramatu s odporem odvrátíme. Rovněž nepostačí, ponecháme-li tyto věci jednoduše upadnout v zapomnění. Jde totiž o více než sprostou zločinnost, a o více než odčinění a exemplární potrestání. Jde tu o zcela určitý druh myšlení, který poskvěrní celé lidstvo znamením vědeckého kanibalismu, nebude-li

vztyčena hradba, odlučující humanitní vědu od kriminální. Kde jsou v historii příčiny tohoto znetvoření vědy, této nelítostné vědeckosti, připravené cokoli obětovat vlastní zvědavosti? Vzpomínáme si, jaký vliv měla dávno před Hitlerem německá věda a hlavně laboratorní práce na vědeckou činnost v celém světě — a to už byly vidět klíčky protihumánní vědeckosti! Než však pokročíme v těchto úvahách, je třeba — alespoň v krátkých úsecích citovat z *Medical experiments in human beings in concentration camps in Nazi Germany*.

Tyto pokusy, připomínající výplody chorobné básnické fantazie, předvídané v »Zahradě muk« Octava Mirabeaua, nebyly provedeny jen k průzkumu ve válečném lékařství, nýbrž také se zřetelem na jiné, tak zvané »čisté vědecké dílo«, na příklad »eugeniku«. Je možno je rozdělit do šesti skupin.

První skupina zahrnuje »podtlakové zkoušky«. Oběti byly uzavřeny do pozorovacích komor, vybavených s všemožným vědeckým důvtipem. Umírání bylo automaticky filmováno. Srdeční záchvěvy byly rovněž zaznamenány do diagramů. V komoře byly zřízeny atmosférické poměry, pánující ve výšce 21 km, což znamená takové zředění vzduchu, v jakém byla smrt nevyhnutelná. Obětím vytryskla krev ze všech tělních otvorů a pórů. Pokusnými »objekty« byli nejčastěji Rusové, Poláci a Židé. Za tohoto mučení zemřelo 80 lidí.

Do druhé skupiny patřily pokusy s podchlazením — podle německé vědecké mluvy: Působení ochlazování na teplokrevné živočichy. Oběti byly položeny do lázně o teplotě 2,5° Celsia. Smrt nastala asi za hodinu, kdy tělesná teplota klesla na 28°.

Skupina třetí: pokusy s mořskou vodou. Lidé musili polknouti určité množství slané vody. Spása obětí přicházela dvanáctý den.

Skupina čtvrtá: pokusy se skvrnitým tyfem. Skupina pátá: pokusná infekce ran. Do řezů v měkké části lýtka byly infikovány budiči hnisání a tetanové bakterie. Umělé rány bývaly prováděny nejčastěji v lýtku, aby byla umožněna amputace. — V protokolu čteme: K těmto pokusům byly přivlékány zvláště zdravé polské dívky. Byly jim také působeny střelné rány, vysazovány kosti a nahrazovány novými.

Do šesté skupiny patří pokusy s leptavými účinky jedovatého oleje, zvaného »Oel-O«, který rychle zachvatí celé tělo. Stačí! Tyto výňatky jsou úmyslně omezeny na nejstrašlivější případy, s pomínutím všech odporých podrobností.

Kde jsou historické podklady odlidštění německé vědy? Člověk by se mohl domnívat, že se podobná otázka vymyká i jen přibližné odpovědi, protože je zde příliš mnoho spolučinitelů. A přece je až nápadná hojnost jasných a zřetelných svědectví, že založení bismarského císařství roku 1871 znamená pro vývoj celé Evropy osudný obrat, nasvědčující přítomtu barbarství. Snad v tom budete z počátku vidět odvážnou konstrukci. Což nebylo Německo, alespoň do roku 1914, civilizovanou zemí? Nevládla tam snad ušlechtilost, čistota a korektnost spolu s nedostatkem korupce? Na to třeba odvětit: Beze vši pochyby bylo tehdejší Německo na míle vzdáleno Hitlerovým koncentračním táborem, plynovým komorám a mučírnam. Úpadek postupoval krok za krokem a zesurovení v první světové válce k němu podstatně přispělo. Nepočítané vraždy ve Vymarské republice dokázaly, že politická vražda už není pocíťována jako zločin. Potemská vražda roku 1932, s Hitlerovým veřejným prohlášením sympatií k pachatelům, byla signálem k tomu, co následovalo. Ale bez divokého nacionalismu, pěstování zcela určitého ducha a bez mnohaletého systematického odlidšťování obecného myšlení nebyl by nastal tento pád do nejhrůznějších hlubin. Nebyť odcizení ducha universit, literatury a veřejného života humanitě, byla by surovost ůhající v davech narazila na větší odpor. Zde jsme u námětu, jenž nás zaměstnává. Vina lpí stále méně na lidu než na inteligenci, která ho vede a řídí. S civilizací je tomu všude tak, jako se svobodou. Neustále ji musíme hájit, zvláště po válečných katastrofách, kdy tvoří jen nepatrnou vrstvičku nad kvasícím chaosem.

Friedricha Nietzscheho musíme jako všeobecný zjev zavrhnout; jsme nakloněni činiti ho odpovědným za protidemokratické myšlení a »ypěstování »panské morálky«, ačkoli tu nepochybně převládají vážná neodrozumění. Nelze však popřít, že viděl německé nectnosti s pronikavou psychologií a že byl skvělým prorokem. Následky roku 1871, pro který

razil heslo »Exstirpace ducha ve prospěch německé říše«, viděl asi takto: »Německo upadá do zvířecosti nebo dokonce ztrnulé mechaničnosti. Je po rozjímavosti a prostotě. Věda se tříští a ruší všechno, veť jsme pevně věřili. Založení nové německé říše je rozhodující a ničivou ranou proti všem pesimistickým výstrahám. Stát je dnes jediným nejvyšším cílem. Německo nebylo nikdy chudší dobrou a láskou. Všechno je skvěle vyznačeno sebejistotou a duchovní soběstačností. Lidskost je v nebezpečí. Vše slouží přicházejícímu barbarství, i dnešní umění a věda.« Tyto věty jsou vybrány z díla Schopenhauer als Erzieher, jež každým slovem žaluje Německo z roku 1871. Druhé velké svědectví pochází od Jacoba Burkhardta, který — 63 let před nástupem Hitlera — podal s přímo fotografickou věrností obraz hitlerovského režimu, jak mu vyplynul z dojmu z roku 1871. V proslulém dopisu příteli Friedrichu von Preen, psaném o silvestrovské noci 1871, říká: »Mám jakési tušení a nemohu se ho zbavit. Militaristický stát bude velkopřemyslnkem. Lidé, nahromaděni ve velkých městech nesmějí být věčně ponecháni své bídě. Nejistá dávka bíd, postupující a uniformovaná, denně zahajená a ukončená viřením bubnů — právě to musí logicky přijít.« Asi o deset let později píše: »Už dávno je mi jasné, že svět se řítí vstříc volbě mezi naprostou demokracií a absolutnímu bezprávnému despotismu. Za tímto despotismem už nebudou státi dynastie, ale zdánlivě republikánští vojevůdci velitelé. Příští mocnáři budou »terribles simplificateurs«.

Evropské svědomí tehdy zase jednou klímalo. Studenti z celého světa putovali do Heidelbergu, Göttingenu, Tübingenu a Berlína. Na prahu století — dříve než mezinárodní napětí vrhlo stíny blízké světové války — obdivovala kapitalistická cizina německý organizační smysl, německou techniku a německého obchodníka; socialisté v cizině vsadili na německou sociální demokracii. Přece však vládla proti ovzduší v Německu nedůvěra. Pozorovatelům s otevřenými očima neuniklo odhumanisování německého veřejného života. Francouzský novinář Jules Huret vyličil po návratu z cest Německem se zděšením drsnost německých studentů, aroganci důstojníků, otrockou pokoru občana a dělníka před vesekými úředními orgány a shodu ve veřejném mínění o bezpráví. Nechápal, jak v převážně sociálně demokratické zemi může tak převládat autokratický duch, junkerství, úřednická vypínavost, třídní soudnictví a militarismus.

V přesné marxistické historické kritice nebylo dosti místa pro psychologické závěry tohoto druhu, protože byly pokládány jen a jen za přirozené průvodní zjevy a důsledky výrobní struktury. Snad právě s tím souvisí, že se v cizině klamali o vnitřní uspořádanosti a vnější síle německého socialismu. Když T. G. Masaryk psal svou Křesťanskou a želečnou chybování světového, humanního a k citu promlouvajícího článku v dialektice moderního socialismu, viděl celý problém v jeho aktuálnosti. Neboť hlavním jmenovatelem duchovního vývoje v Německu byl humanní úpadek, zřetelný ve všech oborech a na všech místech; na univerzitách, v soudnictví, laboratorích a politických stranách. Ať šlo ve filosofickém myšlení o socialismus nebo materialismus, humanismus byl vždy odsunut stranou, jako neužitečná »sentimentalita«. Člověk už nic neznamená, idea naopak vše. A touto ideou byl buď stát, nebo národ, nebo rasa nebo každá jiná doktrína.

Zatím co v druhých zemích žil duch Voltairův až do počátku 20. století — duch téhož Voltaira, jenž obhajoval Calu a Sirvena, mučedníky za viru a svobodu myšlení, Voltaira, který se hrozil trestu smrti, protože ho považoval za odplatu nehodnou člověka, Voltaira, který napsal traktát o snášenlivosti — byla v Německu císaře Viléma korunou soudnictví a symbolem pořádku popravčí sekyra. Oproštění od pověr, volnomyšlenkářství, literární naturalismus a socialismus mohly bez nebezpečí postupovat ve všech zemích, kde byla historicky podložena humanní podstata: ve Francii, kde se hluboká lidskost s odvahou Zoly dobře snášela s naturalismem; k čemu mluvit o Anglii, kde každé přestřelení vyvažoval humanitární a snad i pietní duch provívající celým životem. V Německu to ale bylo úplně jiné. Rychle vzrůstající průmysl, komercialisace, svazek průmyslu s militarismem, pruský duch promítнутý do metafysiky, ziskuchtivý liberalismus, egoismus, uchvatitelsví a touha po životě u nových, vydělávajících vrstev, filistrovský optimismus ve vědách — to všechno nebylo humanitě právě příznivé. Člověk a s ním všechno lidské upadlo v zapomnění. Nietzsche a Burkhardt takový rozvoj velmi dobře předvídali; všechno, co přišlo, »mělo svou logiku«.

O tom, že i dnes vězí Němcům přímo v kostech úplná lhostejnost ke všemu lidskému, svědčí výsledek ankety, uspořádané nedávno na rozkaz americké vojenské správy. Otázka zněla: »Byl Hitlerův systém špatný? Anebo bylo špatné jeho provedení?« Téměř všechny odpovědi — až na mizivé výjimky — zněly: »Hitlerův systém byl správný, ale jeho provedení bylo špatné.« Jádrem takového smýšlení je asi toto: Jaké neštěstí, že Hitler nevítezil. Mohl být největším mužem světa. Zločiny, z nichž jsme nařčeni, se nás netýkají.

Tyto poznámky musí stačit, protože zde není místo k rozsáhlému šetření úpadku civilizace. Avšak i při své stručnosti splňují svůj cíl, jako výstraha: Nenajde-li lidstvo cestu zpět k humanitě, pokročí-li — slovy presidenta Beneše — pohrdání nad člověkem a lidskou duší, nebudou ani brutalisaci vědy stanoveny hranice. Německý příklad ukazuje, kam vede zrada lidstva: začíná to nevinně filosofií a končí podtlakovými zkouškami. Humanita není pouhý luxus, i když jsme přesvědčeni, že by žádný jiný národ nemohl klesnout do hlubin nacistického barbarství. Vždyť svět, z něhož je lidskost vyhoštěna, jde temnou cestou k věčně nedohlednému cíli.

otázky a odpovědi

Diskuse o zemědělství

Mám hospodářství 15 ha v dosti dobrém stavu, stavebně i mechanicky vybavené. Pozemky z větší části scelené, neboť tuto výhodu jsem již od počátku hospodaření nepřehlézel. Takto zvelebené a zmodernisované hospodářství vede již můj syn, kterého jsem vedl od malička k tvrdé hospodářské práci. Syn je samostatným hospodářem, a já mu jen vypomáhám. Mám hospodářství rád a s velkým zájmem sleduji poměry v zemědělství, třeba že jsem již tak trochu jako výmknkář.

Prohlásím však otevřeně, že nebyti těchto předpokladů pro vedení a udržení hospodářství, nemohl bych ručiti 1.) že by byl můj syn chtěl zůstat na hospodářství, 2.) zda by dnes již nezměnil dosavadní intenzivní hospodaření za extenzivní. Vidím na vlastním příkladě, že nám se hospodáři daleko snadněji, než je tomu u jiných rolníků, kteří těchto předpokladů nemají. Už i u nás na Slovácku většinou střední rolníci se začínají pro extenzivní způsob hospodaření, které není spojeno s velkými reziemi. Od mnoha hospodářů slyším: »pole zalůčím, oseji vojteškou, abych nemusel najímat pracovní síly. Děti nechám vyškolit aneb pošlu do továrny; přece je ne-nechám doma dřít. Já už to nějak vydržím, ale děcka nech sa mají lepší.« A vidět docela průhledně, že starí drží hospodářství jen z té setrvačnosti, které je těžký život naučil, ale mladým poprávají volnosti a rádi je vidí při lehčím chlebičku. Ano, takové je to i u nás na Slovácku, kde jsou poměrně malá a střední hospodářství. Jak pak teprve v hospodářstvích větších, na Hané a v Čechách?

Je vidět, že se dosavadní způsob hospodaření dožívá svého konce, ale nevíme, po jaké cestě se bude ubírat za změnících poměrů naše zemědělství. Doslouhuje poslední generace deputátníků a zemědělských dělníků, vesměs to starších lidí, neboť již jejich děti jdou do světa za lehčím chlebem. Tedy ještě pár let se to vydrží při té setrvačnosti starších, nenáročných pracovníků. Toho si musíme být vědomi a docela otevřeně si tento fakt přiznáme. Nelze proto založit ruce v klín a čekatí strnule, co nám příští doba přinese.

Nezapomínejme, že život jde dál, že nám nestačí dušování všech stran, včetně komunistické, že kolchozy u nás nebudou. Tedy, co bude a jak bude, nám žádná z těchto stran neříká. Všechny strany konstatují, že je nedostatek pracovníků v zemědělství a že je dosud velká disparita mezi zhodnocením zemědělské práce oproti práci v jiných oborech. Toto je nezvratitelný fakt, ale zase nikdo neříká, jak se odstraní. Mnohé strany také tvrdí, že je třeba dát jen rolníkovi právní jistotu o jeho vlastnictví a tím budou rozřešeny všechny problémy, před kterými stojí naše zemědělství.

Správně píše v Dnešku v č. 8 rolník Vratislav Ludvík: »Sedlák zatrpkl, otupěl v bezmoci nad zkázou všeho, co si během půl století vybudoval svou dřinou. Dnes se srdcem sevřeným dívá se na konec díla selských generací.« Ano, tento pocit se projevuje u velké většiny našich zemědělců. Není však definitivního léku a receptu. Nevěřím ani tomu, že by

nás do lepší budoucnosti přivedla i nějaká samostatná zemědělská politická strana. I toto již zde bylo za minulé republiky a nezapírejme si, že i za minulé republiky jsme stáli tváří v tvář těmto problémům, t. j. nedostatku pracovních sil a velké disparitě ve zhodnocení práce zemědělce vůči práci v jiných oborech: Nezapomeňme, že těžší poměry na nás teprve čekají, jakmile bude na nás doléhati tlak levnější zahraniční zemědělské produkce. Proto bych doporučoval zabývat se smělými plány do budoucnosti a připravovat se i eventuálně na radikální změny v dosavadním působení hospodaření. Mám za to, že se na konec uplatní naše osvědčená zásada: »Co jedinci nemožno, to všem dohromady snadno.«

Už nikdy nebude zemědělec na Ukrajině s kravičkou a koněm orat malá políčka. Zůstanou tam traktory a kombajny a návrat k plůžku by byl návratem k bídě a dřině.

U nás máme individuální hospodaření v zemědělství. Uvažte však dobře situaci do budoucna, s výhledem do širého světa. Přemýšlejme, a ono nás to jako maják povede správnou cestou.

Ideový agrárník, dobrý zemědělec nestydí se za svou bývalou činnost, pokrokovou a poctivou. Dnešní však rozhled mu umožňuje vidět jiné, správné cesty, pro jeho další, pokrokovou a poctivou práci.

Uvědomělý zemědělec nemá rád půdu proto, že představuje určitý majetek, ale proto, že je živitelkou národa. A ten se skládá ze všech složek. Mezi nimi chce mít zemědělec jen rovné místo.

K diskusi jsem dal podnět a těmito řádky nechci diskusi zakončit, nýbrž jen trochu shrnout dosavadní výsledek a dát zemědělcům z toho, co přišlo do »Dnešku«, i z toho, co přišlo na mou adresu, některá objasnění a některé myšlenky k dalšímu uvažování. Na celý problém zemědělství nestačí jistě ani celá kniha. Ale i to, co můžeme jako skrovný příspěvek k řešení životní otázky zemědělské uveřejnit v neutrálním časopisu, je přínos k tomuto řešení, a jsme redakci vděční.

Otázka je: jakým směrem jít, aby zemědělec byl rovnoprávným členem národa, aby naše lidová republika byla republikou, kde i rolník má zaplacenou každou hodinu pracovní, kde i on je pojištěn proti nemoci a zajištěn na stáří, kde i o jeho děti se stará stát, kde budou umístěny, až dospějí.

Vývoj strojů byl příčinou, že se dělníci semklí k hájení svých práv a k boření starých názorů na pracujícího. Neboť i jim nezbyvalo dříve na stáří více než zchromlé údy a živofení, dokud společným úsilím nedosáhli toho, aby stroje převzaly drinu za tovární dělnictvo, a odkud si nevyntulili v národním společenství úplné rovnoprávnosti. Tovární dělník netouží dnes po majetku. Chce mít jen práci a zajištění pro nemoc a na stáří. Má-li slušný plat, má se dobře. Chceme my rolníci a potřebujeme víc?

I my potřebujeme jen zajištěnost pro sebe a pro děti. Držení majetku, lpění na vlastnictví, které nás někdy zotročuje, je věcí podradnou. Nic s sebou nevezmeme! Samozřejmě, dokud nemáme jiné zajištění, je nám zajištěním majetek. Jde tedy o to zajištění, na které máme v rámci národního spolitosti právo takové, jak mají dělníci. Ti nám to také neupírají a pomocí nám v našich snahách.

Je doba velikého přelomu. Od individuálního podnikání spějíme ke kolektivní spolupráci.

Naše znárodněné továrny patří již všem, národu. I půda bude jednou patřit všem, národu! Přijde jen na to, v jak velkých správních jednotkách a kde a kdy začneme.

Potom teprve budeme rovnoprávní všem pracujícím v továrnách i v úřadech. A jak budeme pracovat, tak se budeme mít; všichni. Neboť jací jsme, takové to máme. Chceme se mít dobře, tož musíme i dobře a rozumně postupovat. Nic se nebojte, vy malověrní, kteří se tážete, ohlížeje se na špatné příklady a zkušenosti, najde-li se u nás dost poctivých zemědělců? Najde se! Ne hned, ale přece nejsme horší než naše tovární dělnictvo, a znárodněné továrny již překonávají svoji krizi. Ti poctiví pracovníci táhnou za sebou ty horší, ke společnému prospěchu. Naše cesta je ryze česká — i v zemědělství bude! I zemědělský kolektiv by dokázal, že dovede nahradit soukromý zájem.

Nepropagují kolchoz, o kterém nemám jasné informace. Jde mně jen o to, zavčas upozornit zemědělce, abychom otevřenými očima divali se na sociální a hospodářský vývoj ve světě. Jde mně o to, abychom nešli nemyslivou setrvačností do známého nám stavu bezvýhledné zadluženosti, kde jsme byli vždy otroky, dokud nás ze zadluženosti nedostala válka. Dnes jsme na nejlepší cestě k zadluženosti nové. Všich-

ni uznáváme, že v zemědělství je potřebí strojů. Budeme je chtít nechtě kupovat. Bez nich šli bychom k úpadku. Stroje jsou však drahé. Nechceme-li se zadlužovat, budeme muset kupovat stroje společně a společně se o ně dobře starat. To je první krok k združstevnění.

Stroje musí být co nejvíce využity, mají-li se vyplácet. Ale i koně jsou již dnes příliš nákladnou rezi a mělo by jich být využito společně. Nutně scelování vyzádá si znovu strojů, a bude potřebí uvažovat o dobré obsluze a o dobrém udržování strojů. Společné zájmy nás potáhnou samy k poctivé, společné práci. Je možné, že bude někde rozumné, když se spojí několik rodin v pracovní společenství, družstvo. Při scelovaných pozemcích by to šlo. Ostatně, zkouška by je nic nestála. Když by po hospodářském roku viděli, že dobré vůle k soudržnosti bylo málo rozejdou se. Povahy malicherné, nesnášenlivé, egoistické nechť se však raději nescházejí. Družstvo o málo členech je příliš vystaveno nebezpečí ze strany nedobrych členů. V družstvu velikém převládají dobří a rozumní, a rozkladní jednotlivci nemohou zde již ničeho pokazit. To vidíme v úspěšné existenci družstevních lhovarů, cukrovarů, záložek atd. A združstevněná vesnice, byla by podle mého názoru, problémem snadnějším, a stálejším, než společenství tří majitelů jednoho traktoru; ovšem za určitých předpokladů.

Dále muselo by být, před tím, uzákoněno všeobecné nemocenské a starobní pojištění. Přebytkový dorost by přebíraly na svou starost státní příslušné orgány a bylo by postaráno o jeho školení a učení řemeslům v městských nebo továrních internátech.

Tyto předpoklady jsou základnou, na které se mohou vesnice združstevnit. Pak by muselo být sceleno, normálně. Těchto předpokladů nebylo u zemědělského kolektivu, který vznikl a snad již i zanikl v Dol. Chobolcích. A nebylo tam to hlavní; lidí, hospodářů usedlých a rolnického kořene. To však na starých vesnicích je.

Po stránce technické, agronomní, je naše vesnice na tolik vyspělá, že by přímé vedení sama vykonávala samosprávně s úspěchem. Volený předseda by vedl a přikazoval. Byl by z hospodářů a měl by za vedení jen příplatek. Jemu by radili členové výboru.

Jako ve znárodněných továrnách, nesměla by se ani v zemědělských družstvech pěstovat stranická politika. Zájmům práce musí ustupovat běžné zájmy politické. Je to nejen možné, je to nutné, aby na vesnici byl život veselější, krásnější. Byli by si všichni rovni, nebrzdil by jeden, co navrhně druhý, jen z politických důvodů. Společná dobrá vůle by postavila společné prádelny, pekárny, kuchyně, jesle atd. a udělala by z hospodyně paní domu, zbavíc ji otroctví. Útek z venkova by přestal.

Zemědělci, uvažujme, jak před našima očima mění tovární dělnictvo svůj život, svůj byt, k lepší, vyšší úrovni! Dělnictvo pomůže i nám, ale jen tehdy, když i my sami se budeme chtít zvednout. A my se chceme zvednout, chceme dopředu. Chceme se zbavit nerovnoprávnosti, hrozby zadluženosti, závislosti, otročiny zemědělských žen, úzkoprsého materialismu a bezmocnosti. Chceme výš! Chceme vesnice zdravé, vyrovnané, chceme i my radost ze života, chceme lepší poměry!

Bez hlubokých změn nevybudujeme lepší poměry. Bez hlubokých změn čeká zemědělství úpadek. Náš seelský konservatismus nechť slouží jen k tomu, abychom nedělali něco přetkné, nesmí však být stále přitáženou brzdou.

Nadhodil jsem trochu svých a více těch myšlenek a odpovědí, které mně zemědělci a přátelé zemědělství poslali na mou adresu i adresu Dnešku. Přemýšlejme, přátelé zemědělci, dále o věcech a nové myšlenky, chcete-li, pošlete na mou adresu:

Jan Hromčík, rolník
Nivnice 38, okres Uh. Brod.

Řekněme si pravdu

Články „Řekněme si pravdu“ v posledních číslech Vašeho týdeníku asi nebyly psány pro Slováky, ale jsou na Slovensku se zájmem čteny a komentovány.

Protože vidím v diskusi, okolo nich vznikající, skutečné příležitost přiblížit se k pravdě, kterou v poměru mezi Čechy a Slováky tak těžko hledáme, cítím se povinen dát Vám, pane redaktore, také své skrovné zkušenosti k dispozici.

Je třeba upozornit, že jako Čech rodák z Plzně, jsem zaměstnán na Slovensku od roku 1939 a bedlivě sleduji vývoj v naznačeném směru; při tom nemám příčiny, abych

se cítil osudu nějak zvlášť vděčným za svůj chléb tu, doufám proto, že na věci vezmu objektivní měřítka.

Panu „vu“ věřím, že všechny případy protičeského smýšlení, nebo aspoň hlinkovství (prosím, pojmy nezaměňujte!, láska k Hlinkovi se tu velmi často nekryje s pojmem protičeské nenávisti a nevěrnosti k republice), které v uváděcím článku přináší, jsou pravdivé, ba mohl bych k nim přidat ještě řadu dalších. A přece pravdivě neinformují českou veřejnost. Nedá se jimi totiž charakterisovat smýšlení všech, ba ani většiny Slováků.

O středu, jihu a východu Slovenska mohou velmi opravdově říci, že kromě řady skutečných přátel Čs. republiky je tu převaha indiferentních lidí, politickými změnami unavených a desorientovaných, kterým záleží hlavně na klidu a konsolidaci poměrů.

Ze západ Slovenska, ze kterého pan autor bere své zkušenosti, je většinou jinak naladěný, tomu by se laskaví čtenáři Vašeho týdeníku, pane redaktore, jistě přestali divit, kdyby měli moze popřevratové a pofrontové zážitky. Právě tak, jak jistě už to znají z českého pohraničí, nahnuli se na Slovensko po otevření hranic v první řadě šmelináři a jim podobné fluktuující živly, kteří se snažili obohatit z rozdílu zásobovacího systému na Slovensku a u nás. Na tuto „avantgardu“ se ještě mnozí Slováci pamatují z roku 1919—1920. Tenkrát k tomu ještě přistupovalo často hrubé nepochopení těchto lidí pro vyvinuté náboženské citění domácího obyvatelstva. Jakýpak div, že už tenkrát na mnohých místech nevznikla příkladná práce našich učitelů, úředníků a Sokolů tak, jak to každý dobromyslný Čech musel očekávat.

Chování těchto pohyblivých živlů bylo ovšem a je i teď vodou na mlýn skutečným nepřátelům republiky, kteří je dovedou zejména mezi politicky méně vyspělými vrstvami propagandisticky využít.

Sám potvrzuji, že jedinými krajany, se kterými jsem se tu dlouho a dlouho po osvobození setkal, byli skupovači cigaret, špeku, barové zpěvačky a cirkusáci. Průměrný Slováč opravdu nezná průměrného Čecha, zejména však ne tu upřímnou, třeba snad trochu protektorskou lásku, kterou naši lidé k nim až do nešťastných dob předmnichovských přechovávali. Nedovede proto také pochopit následovně naše zklamání a z toho pramenící zatrpkllost.

Proto tedy musím, ve jménu udržení sympatií těch nám nakloněných a ve jménu získání indiferentních obyvatel této „záhadné země“, protestovat proti generalisování, kterého se pan pisatel dopustil. A ještě upozornění. V článcích není ani stopy po nějakém zahledění se do vlastního svědomí. Setupme už jednou s toho prestolu boží a uznajme i svoje chybičky — usnadníme pak i druhé straně poznání vlastních chyb. Není třeba lámat hůl; vzájemnou snahou po pochopení, což je ovšem cesta plná odříkání, dojdeme jistěji k cíli.

A nezlombe se hned na Slováky, jestliže nás váhají v lecčems sledovat. K tomu našemu tapání za novou pravdou, zejména v hospodářství, si nemůžeme doposud vyprosit ani velmi skeptické nazírání.

Diskutujme s nimi, ale klidně, bez překotného zaujímání t. zv. zásadních stanovisk. Připusťme, že i my se můžeme ještě něčemu přiučit.

Snad by se dala vyjádřit lapidární zkratkou příčina dnešních těžkostí takto: Čech se bojí, že ho Slováč zradí a ten opět, že bude Čechem okraden. Nerozpakuji se použít těchto silných výrazů proto, že velké většině občanů obou částí republiky jsou pouhým strašákem bez skutečného podkladu, noční můrou, na kterou je třeba jen dobře posvitit, aby padla. A i když ti, kteří takto opravdu smýšlejí, mezi námi také jsou, musí být převahou veřejnosti, nakloněné čs. státnosti, nemilosrdně odstraněni.

S uctivým pozdravem

Ing. M. Krýsl

Pomer Slováčkov k Čechom a naopak nie je taký, aký by mal byť. To je fakt. Nerozumíme si a toto neporozumenie je, nazdávam sa, hlbšie na strane českej než slovenskej. Bez toho, aby Česi sa nepokusili mnohým veciam rozumieť a divať sa na ne so stanoviska slovenského, v dorozumení sa ťažko dostaneme dopredu.

Je treba jasne povedať, čo to tí Slováci chcú a prečo a čo sa to medzi nimi nazýva a reakcia ľudacke pozostatky. Každá vec musí mať svoju príčinu a vysvetlenie. Veľmi mnoho Slováčkov, ba ich väčšinu možno — podľa teraz platnej miery — označiť za tých reakcionárov a ľudákov. To by

malo byť dostatočným dôvodom vyskúmať dôvod tohoto postoja a objektivne tie príčiny posúdiť.

Uvedomujem si, že úprimne tmočiť postoj a myslenie väčšiny Slováčkov k dnešnému stavu zakladá pre tmočníka značné riziko. Podstupujem ho však v úprimnej snahe posvietiť na dosiaľ' zatemnené miesta.

Slováci vidia a skusujú, že Česi nechcú alebo nevedia sa povzniesť nad vlastný egoizmus. Všetko posudzujú iba s hľadiska vlastného dobra, len to je dovolené, čo prináša osoh českému národu. Ak slovenský národ dá priechod podobnému egoizmu vlastnému, hoci by sa dal omlúviť nezbytnosťou, je to zločin. Slováci nepriali nikdy a nepraju Čechom zle. Slováčkov možno pochopiť, keď sa aj ich činy za posledné roky posudzujú nie s hľadiska záujmov českého národa, ale len s hľadiska záujmov a dobra národa slovenského. To sa dá najlepšie tak urobiť, keď si v Čechách predstavia, ako by sa zachovali v podobnej situácii oni.

Približne ten vzťah, aký mali a majú Česi k Nemcom, bol medzi Slováčkami a Maďarmi. Všetko iné len nie obnoviť s nimi spoložité v jednom štáte za podmienok, aké boli pred rokom 1918. A roku 1939 nebolo nijakej záruky, že sa tie podmienky zmenily. Slovensko v tom čase bolo ako smetka vo víchre. Veľmi sa prepína jeho medzinárodný význam, keď sa mu prisudzuje akýkoľvek vplyv na priebeh udalostí roku 1938 a 1939. Keď potom rýchlo bolo treba voliť medzi návratom do Maďarska a samostatnosťou, vtedy Slováč, ktorý mal na myslí dobro svojho národa, nemohol konať ináč, než sa vtedy stalo.

Pre Slovenský štát nebolo vtedy nijaké nadšenie, to je pravda. Cítili sme však, že sa tak muselo stať. Bola ľútosť, prekvapenie aj strach z budúcnosti. Zakrývalo sa to spevom a krikom niekoľkých, čo chceli zo situácie ťažiť. To je sprievodný zjav každej takej udalosti. Slováci sa takto na vec dŕvajú a vznik Slovenského štátu za zločin nepovažujú. ČSR i tak bola odsúdená. Neskoršie udalosti jasne ukázaly, že Hitler by sa bol veru málo staral na mienku sveta a bol by Čechy a kus Slovenska i tak obsadil, keby sa Slováci boli rozhodli spáchať samovraždu.

Všetky procesy, kde sa súdeným a odsúdeným kládol tento zločin za vinu, sa na Slovensku považujú ako obeť na usmierenie Čechov.

Tých šesť rokov samostatnosti poskytli Slováčkom mnoho. Poznali svoje možnosti aj schopnosti. Povýšené posmešky a pohŕdavé posudky o tom ich preto boľia a urážajú. Žili sme vrah z milosti Nemcov a z kapitálu, ktorý nám tu Česi zanechali.

Po stránke politickej bol Slovenský štát takým satelitom, akých je dnes po svete mnoho bez toho, aby sme im upierali znak nezávislosti. Bola hrozná, bezohľadná vojna vtedy. Preto bol aj ten rozdiel medzi dneškom, že Nemecko hocikedy mohlo Slovenský štát smietnuť. To sa vedúci mužovia toho štátu stále uvedomovali a pod vlivom toho museli často konať i proti vlastnému presvedčeniu.

Keď Nemci roku 1939 cestou na Poľsko a po rozpadnutí ČSR prišli na Slovensko, vybrali všetky vojenské sklady a s tým aj veci iné. Tisíce Nemcov zaplavilo Slovensko a vykupovali všetko, čo videli. Stratili sme po maďarskej okupácii produkčné oblasti poľnohospodárske s veľkými investíciami aj zásobami. Čo v posledných rokoch ČSR vznikly na Slovensku priemyselné podniky, zväčša zbrojovky, od začiatku pracovali pre Nemcov, ktorí nám za to pripisovali marky na clearingový účet. Začínali sme teda ochudobnení. Čo sa potom vytvorilo, to bol výsledok práce slovenských rúk a umu. I Česi potvrdzujú, že Slováci aj dnes pracujú usilovnejšie než Česi. Ze Slovensko je schopné produkovať dostatok hodnôt, aby zaisťilo blahobyť svojmu obyvateľstvu dokazuje to, že životná miera na Slovensku sa vtedy mohla prirovnať pomerom v pokoji. Okrem toho za miliardy tovaru sme museli dodať do Nemecka, živilí sme tisíce nemeckých detí, vojakov a rozličných zamestnancov. V Nemecku pracovalo desiatky tisícov slovenských robotníkov, ktorých by sme aj doma boli potrebovali a platili sme ich my. Nám iba rástol clearingový účet. A pri tom sme za miliardy investovali do verejnoprospešných investícií štátnych aj súkromných a úspešne obchodovali s mnohými štátmi. Je omyl tvrdiť, že na blahobyť za Slovenského štátu mali zásluhu Nemci. Tí zo Slovenska chceli tak ťažiť, ako ťažili z iných krajín. Iba šikovnosť našich ľudí vedela ich požiadavky obchádzať i brzdíť nebojácnym poukazovaním na našu štátnu samostatnosť a tým, že mnohé zásoby sa podarilo ukryť alebo sa podporovalo ich rozplynutie medzi domácim obyvateľstvom. I tak sme dali až mnoho.

Toto by však nebolo možné bez podpory z najvyšších miest politických. Takto sa dostávame k ďalšiemu palčivému bodu, Tisovi.

Po počiatkovej nedôvere sa obyvateľstvo Slovenska v prevážnej väčšine postavilo k Slovenskému štátu kladne. Každý Slovák, bez rozdielu akého bol prv politického presvedčenia, mohol sa uplatniť. Čoskoro po prevrate nastalo smierenie a sjednotenie. Ani náboženstvo nerozhodovalo. Rasovú politiku nám nanútili — pôda pre ňu však na Slovensku bola. Od začiatku boly nábehy a z času na čas to silnelo, aby sme sa aj politicky prispôbilibi Nemecku. Klika, ktorá toto presadzovala, nemala na Slovensku dôveru, neverilo sa jej a jej snahy sa prijímaly s odporom. Keď prišlo na ich súdenie a odsúdenie, nemalo to na Slovensku nijakú odozvu — ak sa len neprejavilo uspokojenie.

Iné je to ale s Tisom.

Ten sa stal v očiach Slovákov zastancom prirodzených práv slovenského národa. Rozhodnutie, dať sa radšej pod ochranu Nemcov, ako sa vrátiť k Maďarom, bolo v súhlase s citením veľkej väčšiny Slovákov. Na Slovensku totiž nebola voči Nemcom taká averzia, ako v Čechách. Slováci s Nemcami nikdy priamo nič nemali. Za Rakúsko-Uhorska u Nemcov hľadali Slováci často oporu proti Maďarom. Mnoho Slovákov chodilo do Rakúska a Nemecka na práce a za prvej svetovej vojny často Nemci zakročovali proti tyranii vojakov v maďarskej armáde. Nebola teda láska, ale ani nenávisť. Nemci sa na Slovensku — okrem domácich — chovali slušne až do povstania. A čo Nemci so Slováckmi a Slovankami zamýšľali, na to sa prišlo až po vojne. Tiso bol teda na čele snahy vychádzať s Nemcami s čo najmenšími stratami a pri tom si zachovať vlastný spôsob života hospodárskeho, politického aj kultúrneho. Tak sme sa naň dívali.

Je isté, že robil aj chyby a dopúšťal sa omylov. Jestvuje však politik bez toho?

Česi Franka aj ostatných svojich väzňov doviezli tak, ako sa to svedčí na kultúrny národ, ktorý zbytočne neponičuje a nemučí zneškodneného nepriateľa — zajatca. Iba pri Slovákoch urobili výmienku. Tých doviezli spútaných a aj národu poskytlí pôžitok podívať sa, ako im tie retiazky slušia. Slováci to brali ako jasný znak postoja Čechov k Slovákom. Tí spútaní boli iba objekt.

Z tohoto hľadiska je treba chápať aj akcie, ktoré sa spontánne podnikali na Tisovu záchranu. Demonstrantom a prosebníkom nikdy nešlo o krok proti republike a ak sa niekde v rozčúlení vyslovili proti Čechom to len preto, že súdenie a odsúdenie Tisu im kládli za vinu. V demokracii je dovolené dať výraz svojmu presvedčeniu a keď sa konaly demonštrácie proti, robili sa pokusy aj na demonštrácie pre. Mnoho sa hovorí o demonštrácii piešťanskej. Naschvál sa to zveličuje, aby sa len Slovákom dokázala ich nespohľadivosť a našlo tak odôvodnenie pre prísny postup voči nim. Ako však možno utvrdzovať dôveru v stabilitu štátu, ak ho môže ohroziť niekoľko sto prosiacich žien ozbrojených ružencom?

Nedôvera Slovákov pramení však aj z rozličných iných príčin. Prišiel prevrat r. 1945. Neporovnateľná zmena. Zavládla pomsta, hnev, triedenie na spohľadivých a nespohľadivých. Nikdy v dejinách slovenského národa nemali zlí ľudia toľké možnosti a takú ochranu pre svoje činy, ako vtedy a dlho ešte potom. Všetko zlo sa robilo v mene ľudu, demokracie a republiky. Mravnú oporu nachádzali títo ľudia v Čechách. Hlasy aj činy smerom z Čiech na Slovensko to potvrdzovalo. Na Slovensku sme nemali boháčov ani šľachtu. Bol len početný stredný stav. Ten sa odôvodnene musel strachovať o svoj generáciami ťažko nadobudnutý majetok a pri tom aj o svoju slobodu alebo život. Na Slovensku by tieto zlé sily nikdy nemaly takú odvahu a moc, keby sa neboly mohli oprieť o silu v Čechách. Ozvať sa a sťažovať sa nik neodvážil, ani nebolo komu. Mnohých ľudí na Slovensku, ktorí v očiach Slovákov sa proti svojmu národu neprevinili, pozabavili existencie, majetku i slobody.

Nedôveru voči Čechom podporujú aj rozličné akcie, ktoré buď prichádzajú z Čiech, alebo sa o českú pomoc opierajú. Slováci nikdy neschvalovali politizovanie kňazov. Politizujúci kňaz stráca tú dôstojnosť, aká mu podľa jeho stavu patrí. Na Slovensku sa však pri postupe proti mnohým kňazom prekročila miera ich objektívneho obvinenia. Slováci sú nábožní a boli ich to. Odstraňovanie náboženských symbolov v školách sa tiež pripisovalo na vrub snahy, zaľubiť sa Čechom. Aj terajšie úsilie o jednotnú školu, proti čomu sa slovenskí katolíci stavajú, hlavnú oporu má v Čechách.

Slováci sú plne za úspornosť vo verejnej správe a proti prepychu v nej. Vedia, že inštitúcie, ako je Sbor poverení-

kov a Slovenská národná rada sú s hľadiska štátneho prepychu. Po nepriemerných skúsenostiach z minula viďia však v nich záruku svojej národnej samostatnosti a všetkého, čo je s tým spojené. Sústavné a jednostranné okliešťovanie právomoci týchto inštitúcií a ich odstavovanie na kol'ej bezvýznamnosti vzbudzuje na Slovensku veľkú pozornosť a nedôveru voči úmyslom v Čechách.

Akakoľvek klebeta o Slovensku, hoci aká nesmyselná, vždy najde v Čechách dost ochotných novín na uverejnenie a málo Čechov, ktorí by jej neverili. Denne sa stretávame s povýšeným postojom Čechov, ako pravoverných k nespohľadivým a blúdiacim kacirom slovenským. Ako za prvej ČSR bol Slovák buď maďarón alebo ľudák a tým výlupok všetkého zlého, dnes je fašista, kolaborant a ďalej ľudák. Všetko to vieme, lebo na Slovensku sa minie mnoho českých novín a kníh. Česi čítanie slovenského časopisu alebo knihy považujú za nerentabilné trápenie sa s málo srozumiteľnou rečou.

Ak sa teda máme citove sblížiť, nemožno to robiť tak, ako dosiaľ. I Slováci majú hrdosť, aj oni majú vlastnú predstavu o tom, čo je im dobré a prospešné a nik im nemôže mať za zlé, ak toto kladú pred dobro iného. Dnes to vyzzerá tak, že si tvoríme predpoklady na spoluprácu s rozumy. Ale až to je možné len pri plnom vzájomnom rešpektovaní. Karťy treba na stôl položiť, aj tromfy. A aby to nebol štát, v ktorom by sa jeden partner musel obávať, že druhý použije najbližšiu príležitosť, aby spoluprácu zanechal, musíme hľadať možnosť na porozumenie a aj na citové podchytenie. Písaním a rečením o bratstve sa to nedá urobiť, keď sú činy iné. Na strane Slovákov najde sa na to dosť dobrej vôle, hoci istá zatrpkosť ešte na čas v nich ostane. Musí sa im ale zaručiť plné ovládanie vlastných ich vecí vnútorných, prirodzene vždy v súlade s prospechom a záujmom štátu.

Pokusil som sa tu tmočiť príčiny nedôvery Slovákov voči Čechom tak, ako vskutočnosti sa dnes javia. Priemerný Čech z Čiech to precestovaním po Slovensku nemôže poňať a pochopiť. Slováci budú radi, ak aj z českej strany sa takto úprimne povie ich stanovisko.

Rudo Králík

dopisy

Hlas mladého človeka o verejných veciach

Vážení pane radaktore!

Obracím se na Vás jako jeden z nejmladší generace národa, který ještě nemohl volebním listkem rozhodovati o vedení státu, s prosbou, abyste uveřejnil můj dopis, případně abyste s ním upozornil veřejnost, že my mladí se nedíváme bez kritiky na vše, co se kolem nás děje. Chceme jen promluvit k některým, kdož říkají, že nám budují lepší zítřek.

Chtěl bych se otázat: Pane ministře financí, kdy chcete již opravdu začít šetřit? Jak to spravujete svůj resort, který vám lid svěděl, když dovolíte, aby se za cenné valuty kupovaly přepychové osobní automobily? Pro koho a nač? Problůh, což ještě dnes není mnohým jasné, že nás cizina cení spíše podle kvality našich výrobků a ne podle toho, s jakým přepychem byl uspořádán banket na počest obchodní delegace cizího státu? Tak rádi si dnes chodíme pro vzory do zahraničí, proč si i v tom nevezmeme příklad z ciziny? Nebo snad chcete šetřit jen na malých lidech? Pracuje náš lid snad jen na to, aby tak značné procento národního důchodu pohltily centrální úřady? Je snad lid pro úřady, nebo úřady pro lid?

Naše státní administrativa je přeplněna a přece to ještě někdy neklape. Na odpovědných místech sedí leckde novopečení odborníci. Rád bych věděl, co pozitivně v této věci podniklo již ministerstvo ochrany práce a sociální péče. Pane ministře, kdy vůbec chcete onu restrikci státních zaměstnanců provést? Myslím, že to mělo být do poloviny tohoto roku. Bude to vůbec letos, neb snad napřesrok? A zatím budeme stále volat a budovat jen na brigádách? Nejsem proti tomu, ale proč se má na jedné straně lepití záplata záplatou, když na druhé straně platí stát nadbytek lidí, kteří pro svá místa nemají někdy potřebného vzdělání a při tom jsou mnohdy specialisty v jiných oborech? Což se již nikdy nezba- vsou oné prokleté politické legitimace, která vládne všim bez ohledu na kvalitu i kvalifikaci lidí? Podle toho to také někdy vypadá! Ministerstva si pleťou kompetenci, jinde si úřady a všelike sukrómoprávní instituce zákony upravují a tvoří samy bez ohledu na právní řád a parlament. Zdá se, že stranám záleží více na hlasech, než na lidech.

A podívejme se na to s jiné stránky. Má se stavěti parlament. Když jsem četl, co tam všechno má být a jak to má vypadat, šla mi hlava kolem. Páni poslanci, nežádáte trošičku mnoho? Byli jste

snad na přednášce anglického velvyslance p. Nicholse nebo přečetli jste si alespoň v »Dnešku«, jak se stavěl parlament v Anglii? A nikdo z vás se nezačervenal? A to je, prosím, Anglie! A víte, co tomu říká lid, který vž: volil? Mluvil jsem s mnohými a všichni říkali toléž. Zeperte se jich i vy, já to přímo nemohu napsat. My si všichni dobře uvědomujeme, jak velkou práci již parlament vykoná, ale přece lze těžko pochopit, že by se zástupci lidu nemohli trochu uskrovnit, aby byly dříve postaveny byty pro ty, kdož o ně ve válce přišli (ty rozbité domy, to není potřeba, to není reprezentace?), aby byly postaveny nemocnice, aby byly lépe vybaveny univerzitní ústavy. Kolik to mohlo být přístrojů místo oněch 66 automobilů! A mnohý univerzitní profesor řekl by k tomu své »žalují«. Pro vědu mnohdy valut není, pro bankety a přepych peněz adá se dost. Máme úspornou parlamentní komisi, o níž nepochybujeme, že existuje a pracuje. S jakým výsledkem? Kde bylo co ušetřeno? Nepatří snad také oněch 66 automobilů neb stavba parlamentu do její kompetence? Nebo snad je to výsledek její činnosti, že snad automobilů mělo být pětkrát tolik a parlament o třetinu větší a o několik set milionů dražší? Pane ministře financí, nezdá se vám, že lid je trochu málo informován nejen o činnosti takto závažných institucí (o vašem ministerstvu to platí také), ale i o světě vůbec? Kam na příklad spěje náš postátněný filmový průmysl? Jakého schodku chcete dosáhnout v příštích letech a kolik nás pak bude stát nejlidovější zábava při produkci filmů, které jsou sice uváděny za okázalé účasti funkcionářů vašeho ministerstva, ale po dvou týdnech mizejí s pláten?

A tak bych mohl pokračovat. Přiznávám, že my mladí jsme mnohdy ke všemu více kritičti, než snad je třeba, že snad nedovědeme ani plně docenit onu obrovskou práci, která již byla vykonána. Nemáme k tomu ani ještě potřebného vzdělání, průpravy a zkušeností, ale nemůžeme však nevidět chyby, kterých by se snad vyvaroval každý, kdo by si jen jednou přečetl nějakou stručnou příručku o národním hospodářství. A právě tak nemůžeme pochopit, že se neprovádí to, co je odborníky uznáváno za potřebné, nutné, že z problému celostátních a národohospodářských se dělají problémy stranické.

Náš dík patří všem těm, kdož nám budují lepší zítřek poctivě a s celým srdcem, ale apelujeme na ty ostatní: »Neberte nám viru v lepší budoucnost a důvěru ve vás!

Emil Antončík,
studující přírodních věd.

Ještě k případu majora Šoffra

Vážený pane redaktore!

K článku Jiřího Nehněvejsy v 9. čísle Dnešku o mlčení SOPVP ve věci majora gšt. Vladimíra Šoffra si dovoluujeme podotknouti, že jak odbočka SOPVP v Ivančicích, jejímž je bratr major Šoffr členem, tak i krajský výbor SOPVP v Brně se případem majora Šoffra zabývaly a obrátily se také na příslušná místa s žádostí, aby bylo urychleně vyšetřeno a zjištěno, je-li bratr major gšt. Vladimír Šoffr opravdu vinen, a aby z toho byly vyozeny důsledky. Není z nemůže nám býti lhostejná pověst a osud jednoho z nás, který byl vězněm okupanty 6 roků, a rádi bychom uslyšeli, že není pravdou to, z čeho byl bratr major gšt. Šoffr obviněn. Svou povinnost jsme vykonali a chceme věřit, že ji vykonají i příslušné úřady.

Josef Kopeček,
předseda brněnského kraje Svazu osvobozených politických vězňů.

Vážené redakci!

Pan A. Bareš se obsáhleji rozepsal o sporných záležitostech zpravodajské skupiny a jejím rozporu s majorem Šoffrem. Uznává sice, že jsem se tímto úsekem případu nezabýval, ale přece jenom prý jsem něco naznačil. Má pravdu. Zásadně jsem sledoval jedno: vyřešení případu brněnského (aféry s přeunáškou), k vůli němuž došlo ke stávce a demonstraci, k níž se ani tehdy a ani nyní nechce nikdo hlásit a dokonce se dnes naznačuje, že zákulisí bylo aranžováno určitým vojenským činitelem. I toto má na svědomí neřešení případu. Tedy je to věc podle mého mínění docela odlišná od zpravodajského případu skupiny a všeho, co s tím souvisí.

Pravda, při útocích na majora Šoffra bylo naráženo i na jeho prý špatné chování v koncentráku a pod., ale podnět k »případu Šoffr« vyšel z jeho přednášky k brněnským vysokoškolačkům. A právě v tom boji novinářském i parlamentním byl líčen major Šoffr při nejmenším jako člověk málo charakterní, který vlastně ani do armády nepatří a dokonce ani ne mezi bývalé politické vězně.

Tedy: Padla různá obvinění, útoky a následek všeho více než roční suspense majora Šoffra, o němž i p. A. Bareš píše, že není zdravý, že si uhnal nemoc v koncentráku. Zkrátka a dobře svým článkem jsem sledoval jeden cíl: Když se řeklo »a, musí se říci i »b«. Když se někdo veřejně označil za špatného člověka, tož veřejnost má právo aspoň po roce vědět, co na věci je a zda se mu špatnost dokázala. Nařknout někoho, že je lump, a pak jít od toho s klidným svědomím pryč, to prostě není možné. Co má skupina zpravodajů mezi sebou, to je věc její. Toho se nedotykám a dotýkat nebudu, poněvadž nejsem do věci zasvěcen. Chtěl jsem jen

veřejnosti, a především úřední veřejnosti připomenout, že po roce snad by mohla říci, co pan major Šoffr je a jak to s ním dopadlo. Jedno bylo pozitivní v prohlášení MNO, že k vůli uvedenému přednášce řízení s p. majorem Šoffrem zahájeno nebylo. Tím také MNO veřejně odsoudilo celý ten brněnský demonstrační pohon jak proti majoru Šoffrovi tak také proti studentům. Inspirátor celého toho tažení se nepřihlásil ani po těch demonstracích a ani dnes. Zkrátka podpálil a skryl se. Tím je vlastně pro mne záležitost skončena, jestliže kárné řízení, které přece jenom mělo původ v brněnském incidentu, konečně vytkne svoje a nenechává býti politického vězně v nejistotách dále.

František Loubal.

Titl. redakce »Dneška«.

Jménem vězňů koncentračního tábora Dora-Sangerhausen dovoluji si zdvořile se zeptat, jak dlouho bude ještě trvat nechtuný, cirkus okolo případu bratra majora Šoffra? S lítostí konstatujeme, že jsme se vrátili jen proto, abychom byli vystaveni těm nejhorším útokům, aby kdokoliv a kdykoliv mohl po nás beztrápně plivnout. Kde to jsme? Je nám líto, že právě br. major Šoffr byl napaden způsobem skutečně odsouzení hodným, že bezdůvodně byl zbaven svého místa. Jménem vězňů koncentračního tábora Dora-Sangerhausen žádám ministerstvo národní obrany, aby celý případ urychleně vyřídilo. Stojíme všichni za br. Šoffrem, kterého jsme znali jako dobrého Čecha a vlastence, kterého jsme měli všichni opravdu rádi.

Či bylo skutečně zločinem, že jsme se vrátili domů? Nebylo by bývalo lépe, kdybychom zahynuli? Snad by to bylo snazší, naše rodiny by se spokojily nějakou tou medailí »in memoriam«. Domnívali jsme se, že se vracíme do svobodné vlasti, kde současně bude vládnout právo a spravedlnost. Domnívali jsme se, že jsme hodni nésti ve svém státním znaku — »Pravda vítězí«.

S pozdravem

Václav Pořák,
jednatel SOPVP, odbočka Poděbrady,
předseda Sdružení vězňů Dora-Sangerhausen, člen krajského vedení SOPVP,
Mladá Boleslav.

Časy se nemění

I. 1938

Peroutko,

Ty koni pitomej, větší buvol se v českém národě nenajde. Ty jsi věd na těle českého národa jsi vlastně takovej biblej parchant, židovskej slouha a pohounek. Svými ubohými posudky stranici židům otravuješ a ohlupuješ český a moravský lid. Ty krávo pitomá pro Tebe by bylo kuřky škoda budeš viset za k... na plotě jen ještě moc si kecej do lebedy a zůstaň na místě a uvidíš jak Ti po... kostru ty hnoj mizernej. Ty jsi takové prase a vůbec z k... y syn. Ty máš strachy ty vole, že český národ by se bez židovského kapitálu neobešel. Ty tele ty nechápeš, že se jim to musí zabavit, že ti prašiví židi přišli k nám s desetikorunou v kapse, že okrádali důvěřivý český lid a jen samou zlodějnou přišli k penězům a ještě jim k tomu takovi hovada pomáhají svým bibým kecáním jako jsi ty ty duševní mrzaku všude by Ti dali do koncentráku a pojebali kostru, jen v tom našem tím bibým humanismem otráveným státě se ještě těšíš na svobodu, ale v krátkém čase uvidíš jak Tě odpravíme ty sloto mizerná ty k... o hnušná ty se vypiješ to přísuhování židům až na dno a pak poznáš Krista ty zmetku mizernej. Československo bude tě jen proklínat kam si je svým bibým kecáním přivedl. Ty jsi tůr a patříš uvázat za rohy ty buvole pro český národ znamenáš asi jako h.... u cesty a jen zbytečně smrdíš ty rusácký h.... boševický ty to dostaneš vychlastat.

Antisemitě z Kolína

(Otištěno v »Přítomnosti« v listopadu 1938.)

II. 1947

Špinavý Ferdó!

Napadáš poslance Koštejna, který byl v Buchenwaldě a který se aspoň umyl. Ty špinavý, filckatý, zakuklený přísuhovači Hitlerův jsi vychvaloval Hitlera, že se stává vůdcem národů, abychom se před ním krčili atp. Ty patologická ssedlino chceš uznat, když je Hitler a fašismus zásluhou komunistů (proti kterým jsi šval a tak podporoval Hitlerismus) poražen využívat případů Tobě a Hitlerovi podobných individuí ke špinění naší nár. revoluce?

Ty špino, my bojujeme, aby násili nebylo, ale Ty bojuješ, aby násili bylo. Aby zase jako v I. rep. se střílelo do hladovějících a stávkujících dělníků a rolníků.

Ty Charouši, Ty Dumbócku, Ty Howene, Ty Schobere a Plauke, Kochu, a přece naposedl špinavý Ferdó, který jsi vytvářel náladu pro hrbení se před fašistickými zločinci přestaň konečně se svým špiněním. Kritiku a protestuj proti lynčování černochů v Tvé mlívané Americe, protestuj proti stílení Indů, Adamitů, Číňanů a Indonésanů Tvými západními přáteli! Protestuj proti Tvému příbuznému Blentertovi a j. dáblům podobným Tobě.

Běda Ti!

Buchenwaldák

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Ladislav Stehlík

PŘED LÉTEM

Zelení tesknou prosvětlený čas
kdy v šelest klasů vánek
převléká se,
kdy květy se už zaoblily
v plody
a vůně léta v slibu padá na
jahody —

ó, věže stébel, zrním
obtěžkané,
zlatý déšť slunce z modra na
vás kane,
prolni, ó, větře, ústa
čekající, —
a vyslov sám, co musím
nedořiči.

Ze sbírky »Kvetoucí trnka«.

NOVÉ KNIHY

DALŠÍ VÁLČNÉ PROJEVY CHURCHILLOVY

Winston S. Churchill: »Nelostný zápas«. Vydal 1947 Fr. Borový v Praze. Přeložil dr. Jaroslav Kolářik. 461 stran. Cena 90 Kčs.

Z válečných projevů Winstona S. Churchilla, jejichž první svazek »Do boje« sestavil jeho syn Randolph, vychází nyní v češtině druhý svazek, který sestavil Charles Eade a který se nazývá »Nelostný zápas«. Obsahuje projevy z roku 1941, mnoho pozoruhodných podrobností, dějí a vnitřních událostí z britské říše. Tyto události jsou českému čtenáři namnoze neznámé. Avšak dnes, seřaděny časově za sebou, mohou mu dopomoci chápat význam a souvislosti druhé světové války a také opravit leccos, co mu zůstalo i proti jeho vůli v podvědomí z dob německé okupace a nestoudné propagandy.

Také v tomto díle se čtenář setkává s výtečným jazykem, s dokonalou formou, s projevy, nezatiženými pathosem a akrobacií nic neznamenačících slov. V jeho pečlivě volených a vzorně upravených větách jsou holé, neokrášlené skutečnosti a stručné či tvrdě poukazy na vykonané již činy.

»Nelostný zápas« zahajuje Churchillova řeč ve sněmovně, kde se 12. listopadu 1940 loučí se svým protivníkem a předchůdcem Neville Chamberlainem, umlčeným smrtí.

Je to řeč mistrovská. Churchill zůstává protivníkem, ale jeho řeč je vznešená, ušlechtilá.

Velcí mužové odmítají tituly, protože na ně září.

G. B. SHAW

Stručně a jasně od sněmovny v dalších projevech žádá, aby vedla, aby byla strážcem dočasně obětovaných svobod britského občana a hlavně, aby neztrácela vzácný čas nevhodnými rozpravami o podrobnostech a technickém vedení války. Jeho pozornost je v tomto údobí války upřena především k možnosti německé invase do Britannie a potom, po druhé v jeho životě, k osudu Egypta. Je v nejvyšších úzkostech o jeho obranu. Později s ulehčením předstupuje před sněmovnu, aby se zmínil o taktickém nadání generála Wavella a sira M. Wilsona. Nemluví o hrdinství pochodu v poušti k Sidi Barrani, ale o dobře zvládnutém risku, kdy jím byl pouze benzín a voda. Je spokojen, leč upozorňuje, že nechce odhadovat budoucnost. Italové jsou poraženi, ale překvapení nejsou vyloučena. Zdůrazňuje, že přesunutí průmyslového života země na válečnou základnu trvá čtyři roky. A tento náskok má Německo.

Churchill zajišťuje výživu a obranu pobřeží, přejímá poučení ze všech chyb, kterých se dopustila Francie. Jeho starosti a starosti Britannie jsou stále větší. A ještě mu zbývá kdy, aby řekl Italům, kdo je Mussolini a kam je zavede.

Na počátku roku 1941 odjíždí do Washingtonu lord Halifax, aby připravil nejuzší spolupráci už připravené Ameriky. Churchill u této příležitosti praví, že budoucnost celého světa a naděje vzrůstající se civilizace založené na křesťanské morálce jsou závislé na poměru mezi britskou říší a Spojenými státy. Zdůrazňuje, že kdyby součinnost v úkolu vymýtiti ducha a režim totalitní nesnášenlivosti, ať se vyskytne kdekoli, selhala, britská říše, zdrásaná a pobíhá, by si snad prokousala cestu a zachovala život a sílu země k nezbytné obnově zápasu za horších podmínek po těžkém příměří. Ale naděje, že by bylo možno vytknout lidstvu jasně a bezpečně cestu po vysokých drahách lidského pokroku, by byla ztracena a snad by se nikdy už nevrátila.

Znovu bez umlčení, užívaje i vtípu, se dává do boje se sněmovnou, žádající organizační změny ve vedení války. Chce materiál, technická zařízení a

stálý pracovní výkon, neboť vše nasvědčuje, že Německo se převálí Balkánem až k Egejskému moři. Vpádem Němců do Afriky vyrůstá nové nebezpečí, zesílené ještě obsazením Kréty.

Nastává 22. červen 1941. Hitler se vrhá na Rusko a Britannie hned nabízí pomoc. Churchill prohlašuje, že ruské nebezpečí je i nebezpečím britským, stejně jako jakýkoli ruský boj o ruské krby je bojem svobodných lidí a svobodných národů v každé části zeměkoule. Zároveň povzbuzuje tipící Francii a ničený Londýn. Ať nikdo nefiká, že jsme nyní v lize s komunisty a bojujeme boj za komunismus. Daleko spíše lze neutrály a ty, kdo sedí za plotem, obvinít, že bojují boj nacismu. Jestliže Hitler dohnal Rusko k boji na svou obranu, žehnáme ruským zbraním a přejeme Rusku všechnen úspěch, aniž se ani na okamžik ztotožňujeme s jeho komunistickou věrou. Hitler z něho učinil svého nepřítel a nikoliv z nás přítele jeho výry, právě jako se s ním zrádně spřátelil a nepřijal jeho komunismus.

14. srpna 1941 dochází ke společnému prohlášení s Rooseveltem, v němž se uvádějí společné politické zásady obou zemí a slibuje se v něm práce pro mír, který by zajistil všem lidem život, chráněný proti nedostatku a strachu.

Stále tvrdší zápas, hlavně v Africe, vstup Japonska do války, nutí Churchilla, aby opět žádal »krev, slzy, námahu a pot«, t. j. rozšíření Národní služby na zbývající ještě ženské i mužské síly. Vývoj událostí dává za pravdu Churchillově opatrnosti v odhadu. Ať je to osud Singapuru nebo Pearl Harbouru.

Cena tohoto druhého dílu projevů válečného britského premiéra je hlavně v tom, že nám odhrnuje oponu, za níž se schovávaly vnitřní britské nesnáze. A promítneme-li Churchillovy projevy na základnu těchto obtíží, vidíme, že Churchill byl politik nesmírně prozíravý.

Antonín Hoříský.
Přeloženo ze Svobodných novin.

Z BAJEK KARLA ČAPKA.

Nero

Pronásledování křesťanů lež. My jen vyvracíme jejich světový názor.

Boleslav Ukrutný

...S tím Václavem, to byla politická nutnost.

Džingis Chán

Jen palte a řežte! Vždyť jde o velikost Tatarstva.

Současník

Má-li Hus pravdu? Já vám řeknu: jeho taktika není správná.

Po noci bartolomějské

Uf... Obnovili jsme v národě jednotu ducha.

Koniáš

Vzdělání? Pane, co já jsem toho přečetl!

Conquistador

Ty víš, dobrotivý Bože, že nelidskost je mi cizí. Ale Aztékové ovšem nejsou lidé.

Negři

Spálili jsme vesnici Troi. Naše vítězství je nový list v dějinách světa.

Nad padlým nepřitelem

To on začal. Nemusel se bránit, a byl pokoj.

Hlášení

Obyvatelé pobíti a město spáleno v naprostém pořádku a kázní.

Vůdce

Bojujeme za vznešenou ideu: za své vítězství.

Diktátor

Dosáhl jsem jednomyslnosti. Všichni musí poslouchat.

Jiný současník

Co že říká ten Galilei? Že se Země točí kolem Slunce? ěm, to já mám vážnější starosti!

Ještě diktátor

Vzal jsem jim svobodu, ale zato jsem jim vdechl sebevědomí.

Národ

Národ jsou jenom ti, kdo bojují pod našim komandem.

Uznání

Vojáci, učinili jste vše, co jste mohli, pro velikost svého národa. Už ho zbývá jen polovina.

Z knihy »Bažky a povídky«.

ANGLICKÉ KNÍŽNÍ NOVINKY

FORWARD FROM VICTORY (Kupředu po vítězství). Herbert Morrison, G. A. Isaacs, Hugh Dalton, H. A. Marquand, Lewis Silkin a Hector McNeil, nakl. Gollanz, 3/6. Šest esseyů zpracovaných podle přednášek jmenovaných anglických poslanců ve Fabiánské společnosti o úkolech a cílech Labour Party.

THE ANATOMY OF PEACE (Anatomie míru). Emery Reves, Allen a Unwin, 7/6. Autor usuzuje, že původem každé války jsou neupravené poměry mezi jednotlivými státy. Nevěří ve trojspolek SSSR, USA a Velké Británie ani ve smlouvu, podepsanou v San Francisku. Jeho kredem je, že věčný mír nastane, až všechny státy se vzdají národnostní autonomie a mezinárodní styky budou upraveny světovým právním řádem. Kniha vyjde v nejbližší době v českém překladu.

Dr. **BENEŠ**, Compton Mackenzie, Harap, 21/-. Biografie presidenta Beneše vzbudila rozruch v literárním a politickém světě anglickém; kritikou byla přijata nadšeně.

WORDS ON THE AIR (Rozhlasové projevy). Wickham Steed, nakl. Christopher Johnson, 10/6. Rozhlasové projevy starého a upřímného přítele Československa, vysílané v letech 1938—1945. Jeden z nejzajímavějších údajů je, že Wickham Steed, který uznal za správné ustát ve svých rozhlasových projevech v létě 1938, obdržel za úplaty od jednoho významného nacisty písemné prohlášení o Hitlerových úmyslech, jež se ukázalo naprosto pravdivým. Tyto i jiné informace Steed postoupil všem politickým osobnostem britským — i Churchillovi — kteří jim však nevěnovali pozornost, již si zasloužily. Steed je přesvěd-

čen, že Evropa se zachrání jen tehdy, bude-li politicky a hospodářsky koordinována bude-li provedeno veskeré odzbrojení a zřízena mezinárodní policie.

SOVIET FOREIGN POLICY DURING THE PATRIOTIC WAR (Sovětská zahraniční politika za vlastenecké války). Přeložil Andrew Rothenstein. U Hutchinsona vyšel druhý díl dokumentárního a jiného materiálu o zahraniční politice SSSR od 1. ledna 1941 do prosince 1944. Mezi důležité části patří dokumenty o Polsku, o příměří s Bulharskem a Rumunskem, o konferenci v Dumbarton Oaks, o návštěvě Mr. Churchilla, Mr. Edena, generála de Gaulla a M. Bidaulta v Moskvě.

Polské vydavatelské novinky. V nakladatelství »Awir« vyšel historický román Julia Germanna, nazvaný »Dziwożona« (Divoženka) s hlavní postavou Barbary Radziwillové. Je zajímavé, že román, který se opírá o autorova studia v archívech a knihovnách, ukazuje hrdinku v zcela jiném světle, než ji dosud kreslili historikové.

Ve »Slezském ústavu« v Katowicích vyšla kniha Antonína Wrzosa: »Bogactwa mineralne na Ziemach Zachodnich« (Minerální bohatství v západním území.) V nakladatelství E. Kuthana vyšla práce dr. Furmanika, nazvaná »Podstawy weryfikacji polskiej« (Základy polské verifikace.) Autor psal knihu během války po dobu 5 let, rukopis byl však zničen ve varšavském povstání. Autor pak za rok napsal knihu znovu. Ve »Slezském institutu« vyšly tyto další práce: A. Wrzosa »Materiál jazykový Slaska« (Jazykový materiál ve Slezsku), A. Baka: »Granice jazykové na Dolnym Slasku« (Jazykové hranice na Dolním Slezsku) a od téhož autora »O

Polakach i jezyku na Dolnym Slasku«.

Zajímavá literární soutěž. Redakce předního polského literárního časopisu »Odrozenie« vypsalá v těchto dnech soutěž na libovolnou literární práci, jejímž tematem by bylo polské městečko roku 1947.

Výstava polské poválečné knihy. V Lodži byla otevřena výstava polské poválečné knihy, na níž jsou zastoupeny všechny oblasti vydavatelské činnosti.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Srdce hrdinská. Čtvero příběhů z českých dějin. Vybral a upravil Vladimír Kovářik. Ilustroval Jos. Novák. Vydal Stanislav Kuchař jako 2. sv. sbírky Národní klasické mládeži. Stran 331, brož. 200 Kčs, váz. 240 Kčs.

Ján Mišianik: **Bibliografia slovenského písomnictva.** Vedecký ústav Slovenskej akademie vied a umení. Stran 300, brož. 240 Kčs, viaz. 290 Kčs.

Vladimír Reisel: **Poézia Laca Novomeského.** (Rozbor básnickej štruktúry). Vydala Slovenská akadémia vied a umení v Bratislave. Stran 155, brož. 125 Kčs, viaz. 175 Kčs.

PhDr a JUDr. Kazimír Dobráš: **Mzda sociální.** Obálka O. Bareše. Nakl. Práce. Stran 181, brož. 69 Kčs.

Konstantin Simonov: **Mezi dvěma moři.** Zápisky válečného dopisovatele. Přeložila T. Hašková. Obálka O. Bareše. Knižnice Přiliv, řídí V. Běhounek. Nakl. Práce. Stran 236, brož. 70 Kčs., váz. 95 Kčs.

Jožka Sít: **Země prokletá.** Obálka K. Kratochvíl. Nakl. L. Kober, Praha. Stran 286, brož. 75 Kčs.

Josef Rotnagl a Valentin Bulgakov: **S Tolstým.** Památce Dušana Makovického. Vydal Transocius v Lipt. Sv. Mikuláši. Stran 69, brož. 95 Kčs, viaz. 135 Kčs.

J. Pasovský: **Bouře a duha** (Meč a pero). — Život J. A. Komenského. Obálka a ilustrace Jan Konůpek. V edici Plameny světla jako 1. sv. vydal Stanislav Kuchař v Hradci Králové. Stran 203, brož. 130 Kčs, váz. 17 Kčs.

Dr. Václav Cihák: **Filosofie dějin hudby.** Nakl. V. Zikeš. Graf. úprava Karla Dyrnka. Stran 213, brož. 90 Kčs.

Wendell L. Willkie: **Nedělitelný svět.** Z amerického originálu One World přeložila Jaroslava Neirová. Obálka, titulní list a mapku nakreslil a graficky upravil V. Kubašta. Nakl. V. Zikeš, Stran 167, 75 Kčs.

Dr. M. Takáč a dr. J. Svítok: **Podmínečné odsouzení a prepustění.** Náklad. Právníckej jednoty v Bratislave. Stran 175, 95 Kčs.

Sinclair Lewis: **Arrow-smith.** (Román vědce). Přeložil F. J. Netušil a Aloys Skoumal. Obálka A. Gutfreundová-Novotná. Vydalo Nakl. družstvo Máje, Standard Library - Anglo-americká knihovna, sv. 2. Stran 516, brož. 165 Kčs, váz. 215 Kčs.

James Hanley: **Oceán.** Přeložila Hana Mrázová. Obálka Arnošt Mandler. Vydalo Nakl. družstvo Máje, Standard Library — Anglo-americká knihovna sv. 5. Stran 187, brož. 75 Kčs, váz. 120 Kčs.

Boh.-Viktor Dobrovolský: **Dašici tajné zbraně.** Ilustrace V. Dobrovolský. Vazba B. Votruba. Vydalo Nakl. družstvo Máje - Edice Máj dětem sv. 6. Stran 216, brož. 115 Kčs, váz. 145 Kčs.

J. Š. Kubín: **Svátky u pohánky.** Ilustrace a obálka: K. Bubeník. Vydalo Nakl. družstvo Máje — Edice Máj dětem sv. 5. Stran 113, váz. 145 Kčs.

Hugo Boettinger: **Olga Vladimirovna Gzovská.** Nakl. V. Zikeš, 16 tanečních kreseb. KČs

K týdnu dětské radosti

nabízíme dvě hodnotné a poutavé knihy
František Langer: **DĚTI A DÝKA.**

Vysokou literární hodnotu Langrovy povídky už po zásluze ocenila zahraniční kritika a my můžeme než prohlásit, že je nejkrásnější knihou, napsanou dosud v češtině o této válce. Umelec.

Knižka, napsaná v emigraci původně jako filmový námět a nepropuštěná anglickou censurou, aby nacistická policie nebyla zbytečně upozorňována na podzemní činnost v Čechách, bude nyní u nás zfilmována. 242 stran, brož. 50 Kčs.

Václav Rezáč: **ČAROVNÉ DĚDICTVÍ**

Vyprávění o neohroženém chlapci, který jde zachránit svého uvězněného otce, čte se dnes, po sedmi letech, která Rezáčovy předtuchy ověřila, se stejným napětím.

Zemědělské noviny.

Druhé vydání, 106 stran, brož. 90 Kčs, váz. 120 Kčs.

U knihkupců

Fr. Borový

POKLADY

NÁRODNÍHO UMĚNÍ

Pořádá Výtvarný odbor Umělecké besedy v Praze

SBÍRKA PŘEVODCŮ PO ČESKÝCH VÝTVARNÝCH PAMÁTKÁCH

Právě vyšly další svazky:

Dr. E. Sedláčková: **Kostel sv. Václava**
na Zderaze Kčs 20.-

Dr. J. Matouš: **Město Třeboň** Kčs 42.-

Dr. A. Černá: **Rokycany** Kčs 30.-

Dr. A. Birnbaumová: **Město**
Strakonice Kčs 17.-

Ing. J. Mathon: **Prostějov** Kčs 32.-

U všech knihkupců

NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRA
V PRAZE II, KARLOVO NÁMĚSTÍ Č. 5